

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 600 F per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Justitiestraat 21, Antwerpen

XXIIIste KONGRES VAN DE VLAAMSE JURISTENVERENIGING

Leuven, 11 mei 1968

Dit kongres is het tweede dat door de Vlaamse Juristenvereniging wordt ingericht. Het sluit aan bij een rijke traditie van kongressen sinds 1900 van de toenmalige Bond der Vlaamse Rechtsgeleerden.

Door het systeem van de werking over verschillende sekties, dat vorig jaar te Gent zijn deugdelijkheid heeft bewezen, uit te breiden tot een zo gevarieerd mogelijke gamma van disciplines hebben de inrichters getracht zoveel mogelijk belangstelling te wekken. Daarom durven zij dan ook de hoop uitspreken dat het kongres 1968 een trefpunt zou worden waar mensen van een gelijkaardige discipline van gedachten kunnen wisselen en waar de inzichten van de wetenschap kunnen kenbaar gemaakt worden aan een ruimer publiek.

Met uw aller medewerking, zal het kongres 1968 van de Vlaamse Juristenvereniging uitgroeien tot de belangrijkste juridische gebeurtenis van dit jaar in Vlaanderen.

Bij voorbaat heet het bestuur van de Vlaamse Juristenvereniging en het inrichtend komitee van het kongres 1968, U zeer hartelijk welkom op het XXIII-ste kongres te Leuven.

Algemeen programma

9.00 u aankomst en ontvangst van de deelnemers in het kollege « De Valk », Tiense straat 41.

9.30 u plechtige opening van het kongres :

- toespraak door Prof. Mr. Ridder R. Victor, voorzitter van de Vlaamse Juristenvereniging.
- verwelkoming door Prof. P. De Somer, pro-rektor.
- openingsrede door Prof. R. Dillemans, Kongresvoorzitter.

10.00 u sektievergaderingen in lokalen ter plaatse.

12.30 u lunch in de Universiteitshallen (Naamse straat 22, Leuven).

14.00 u sektievergaderingen.

17.00 u koffie.

17.30 u plenaire vergadering :

- feestrede door J. Mertens de Wilmars, rechter bij het hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen.
- voorlezing van de resoluties van de verschillende sekties.
- slotwoord door Prof. Mr. Ridder R. Victor.

19.30 u receptie in het Arenbergkasteel (te Heverlee) aangeboden door Leuven-Nederlands.

20.00 u banket in het Arenbergkasteel: toast o.m. door Prof. Z. Van Hee, dekaan van de Rechtsfakulteit.

Sektievergaderingen

Sektie 1: De « Ombudsman »

Voorzitter: Prof. Suetens, Docent aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

Preadviseurs: Prof. Dr. A. Vranckx, Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Gent, Oud-Minister; Dr. H. Van Impe, Onderzoeker bij het Interuniversitair Centrum voor Staatsrecht te Brussel, Adjunkt-adviseur bij de Belgische Senaat.

Sekretaris: Dr. P. Herten, Aspirant bij het N.F.W.O.

Sektie 2: Jeugdbescherming

Voorzitter: Prof. Dr. W. Delva, Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Gent.

Preadviseurs: Mr. G. Baert, Advokaat, (burgerlijk aspect); Rechter F. Van Heule, Ondervoorzitter van de Rechtbank van Dendermonde, (strafrechtelijk aspect); Mr. E. Van Hove, Voorzitter van de Federatie der Notarissen, (notariële aspecten).

Sekretaris: Dr. E. Douws, Navorser bij het Belgisch Interuniversitair Centrum voor Sociaal Recht.

Sektie 3: Hinder.

Voorzitter: Prof. Dr. M. Storme, Docent aan de Rijksuniversiteit te Gent, Buitengewoon hoogleraar aan de Universitaire Fakulteiten St. Ignatius te Antwerpen.

Preadviseurs: Prof. Dr. R. Derine, Hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven en aan de Universitaire Fakulteiten St. Ignatius te Antwerpen; Dr. L. Dierick, geneesheer; Dr. H. Vandenberghe, Aspirant bij het N.F.W.O.

Sekretaris: Dr. R. De Corte, Assistent aan de Rijksuniversiteit te Gent.

Sektie 4: De harmonisatie van de sociale zekerheid in E.E.G.-verband

Voorzitter: Prof. Dr. W. Leen, Algemeen beheerder van de Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid, Docent aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

Preadviseurs: Prof. Dr. G.M.J. Veldkamp, Oud-Minister (Nederland); Dr. J. Baeten, Adviseur Studiedienst A.C.V.

Tussenkomenst betreffende het probleem in Benelux-verband: Dr. G. De Broeck, Docent aan de Katholieke Universiteit te Leuven, Sekretaris van de Nationale Arbeidsraad.

Sekretaris: Dr. J. Van Langendonck, Assistent aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

Sektie 5: Fiskaal recht B.T.W.

Voorzitter: Prof. Dr. J. Krings, Hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Brussel, Koninklijk commissaris voor de Gerechtelijke Hervorming.

Preadviseurs: Mr. J. Claeys Boûtaert, Advokaat, geaggregeerde voor het hoger onderwijs; Dr. L. Hinnekens, Counsel bij Baker & McKenzie, Brussel.

Sekretaris: Dr. G. Desolre, Navorser bij het Instituut voor Sociologie aan de Vrije Universiteit van Brussel.

Werking.

Gezien het kongres vijf verschillende onderwerpen behandelt, zullen de deelnemers naar eigen keuze over vijf sekties worden verdeeld. De sektievergaderingen staan onder de leiding van de voorzitter, en zullen aanvangen met de uiteenzettingen van de preadviseurs. Voor het vlotte verloop van de besprekingen wordt verondersteld dat de deelnemers aan de sektie kennis hebben genomen van de preadviezen. Deze worden vooraf gepubliceerd in het Rechtskundig Weekblad.

Vervolgens zal een discussie van het onderwerp kunnen plaatsvinden aan de hand van de vraagpunten welke door de preadviseurs worden voorgesteld.

Tijdens de plenaire vergadering zullen de resoluties van de verschillende sekties worden naar voor gebracht.

Inschrijving

Inschrijving voor het kongres gebeurt door het terugzenden van bijgaand inschrijvingsformulier en het storten van het passend bedrag (hieronder aangegeven) op

rekening nr. 24 806/13 van het « Kongres 1968 Vlaamse Juristenvereniging » bij de Kredietbank (prk. 890), Muntstraat 3, te Leuven.

Gelieve op de inschrijvingskaart te vermelden welke sectie U wenst te volgen.

Voorafgaandelijk zal aan elke deelnemer een dokumentatiemap worden toegezonden waarin preadviezen, vraagpunten, dokumentatie en praktische schikkingen zullen worden verzameld.

Inschrijvingsgeld

De deelname aan het kongres bedraagt (lunch en dokumentatiemap inbegrepen) 225 F

Toeslag voor het banket (per persoon) 300 F

Bestuur van de Vlaamse Juristenvereniging

Voorzitter : Prof. Mr. Ridder R. Victor.

Ondervoorzitters : Raadsheer A. De Vreese, Kamer-voorzitter ; F. Van Parijs.

Algemeen Sekretaris : Mr. K. Van Baarle, Anselmostr. 72, Antwerpen.

Penningmeester : Notaris A. Beyer.

Inrichtend Komitee van het Kongres

Voorzitter : Prof. Dr. R. Dillemans, Hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

Sekretarissen : Dr. Jur. R. Vermaerke, Assistent aan de Katholieke Universiteit te Leuven ; Dr. Jur. J. Van Steenberge, Navorsers bij het Belgisch Interuniversitair Centrum voor Sociaal Recht.

Sekretariaat : « Kongres 1968 Vlaamse Juristenvereniging », Kollege « De Valk », Tiense straat 41, Leuven. Tel. 016/299.92 - toestel 94 (steeds bereikbaar binnen de kantooruren).

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"

XXIIIste KONGRES VAN DE VLAAMSE JURISTENVERENIGING

Leuven, 11 mei 1968

Sectie III. — HINDER

Preadviezen :

1. Door Prof. Dr. R. DERINE, hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven
Buitengewoon hoogleraar aan de Universitaire Faculteiten St Ignatius te Antwerpen

2. Door H. VANDENBERGHE, Aspirant-Navorser bij het N.F.W.O.

Het derde preadvies van Dr. med. L. Dierick, dat zee r uitvoerig is, zal in het volgend nummer verschijnen.

Hinder bij nabuurschap (*)

door Prof. Dr. R. Derine

1. — Op dit ogenblik wordt in België algemeen aanvaard dat een sanctie moet worden uitgesproken, niet alleen in geval van burenhinder die voortspuit uit een foutieve gedraging, maar ook wegens hinder die zonder schuld ontstaat. In het laatste geval spreekt men van eigenlijke burenhinder, burenhinder *sensu stricto*, *troubles de voisinage proprement dits* (zie o.m. De Page-Dekkers, *Traité élémentaire de droit civil belge*, V. 1952, nrs 913, B en 918; R. Dekkers, *Handboek van het burgerlijk recht*, I, 1956, nr. 881, B; R. Dalcq, *Traité de la responsabilité civile*, I, 1967, nr. 647; Flamme et Lepaffe, *Le contract d'entreprise*, 1966, nr. 785).

2. — Dat krachtens de artikelen 1382 en 1383 B.W. moet worden opgetreden tegen personen die zich schuldig maakten aan het verzuim van de vereiste voorzorgen, het niet in acht nemen van de regels van de kunst of technische fouten bij de conceptie of de uitvoering, gaf nooit aanleiding tot controverse. Dat is eenvoudig een toepassing van de klassieke regels van de aquiliaanse aansprakelijkheid. Voor de hinder zonder schuldelement daarentegen heeft men in ons land in feite moeten wachten op de totale ommekeer van de cassatie-rechtspraak door de bekende arresten van 6 april 1960, het z.g. kanaal- en schoorsteenarrest (*Pas.* 1960.1.915; *R.C.J.B.* 1960.257; *R.G.A.R.* 1960.6557).

Weliswaar kan men in de vroegere Belgische rechtspraak arresten aanwijzen die elke schuldgedachte uitsluiten (b.v. *Cass.* 9 januari 1845, *Pas.* 1845.1.197; *Brussel*, 20 mei 1857, *Pas.* 1859.2.156; *Brussel* 22 mei 1889, *Pas.* 1889.2.370; *Brussel*, 9 oktober 1943, *R.C.J.B.* 1947, 70; *Brussel*, 13 juli 1946, *J.T.* 1949, 509) naast andere die steunden op de idee van een foutieve handeling (*Cass.* 4 juli 1850, *Pas.* 1851.1.169; *Cass.* 5 augustus 1858, *Pas.* 1858.1.314; *Cass.* 2 januari 1896, *Pas.* 1896.1.67; *Cass.* 5 februari 1914; *Pas.* 1914.1.91). Sedert 1949 echter was in onze rechtspraak de mening overheersend dat in elk geval een schuldelement vereist was en dat artikel 544 B.W. niet mocht worden afgezonderd van artikel 1382 B.W.

(*Cass.* 7 april 1949, *R.W.* 1949-1950, 15; *Cass.* 25 juni 1953, *Pas.* 1953.1.857; *Brussel*, 6 mei 1950, *Pas.* 1950.2.91; *Luik*, 13 juli 1950, *J.T.* 1950, 634; *Brussel*, 20 januari 1956, *J.T.* 1956, 425; *Brussel*, 4 december 1956, *J.T.* 1957, 530; *Brussel*, 28 december 1957, *R.J.I.* 1958, nr. 3552; *Gent*, 19 juni 1958, *R.W.* 1958-1959, 1607), ofschoon in de rechtspraak en vooral in de rechtsleer de tegenovergestelde opinie bleef tegensputteren (zie Derine, *Preadvies*, 1964, blz. 11 met noten 5 en 7).

Door de cassatiearresten van 6 april 1960 werd de volgende opvatting ingeburgerd: « Overwegende dat artikel 544 van het B.W. voor elke eigenaar het recht erkent om van zijn zaak een normaal genot te hebben; overwegende dat uit het feit dat de naburige eigenaars een gelijk recht op genot van hun eigendom bezitten, voortvloeit dat, zodra de betrekkingen tussen hun eigendommen zijn vastgesteld, gelet op de normale lasten van de nabuurschap, het aldus bepaalde evenwicht moet worden gehandhaafd tussen de respectieve rechten van de eigenaars; overwegende dat de eigenaar van een onroerend goed die, zonder foutief te handelen, dit evenwicht verstoort door aan een naburige eigenaar hinder te veroorzaken die de maat van gewone ongemakken overtreft, hem een billijke en passende compensatie verschuldigd is, die het verbroken evenwicht herstelt; overwegende dat, wanneer op die wijze het eigendomsrecht van de buurman wordt aangetast, hij hem inderdaad moet vergoeden overeenkomstig de traditie en het algemeen beginsel, dat onder meer door artikel 11 van de grondwet werd bekrachtigd ».

3. — Die zienswijze werd eenstemmig bijgetreden in rechtspraak en rechtsleer. Zij werd bevestigd door een vijftientigtal gepubliceerde arresten en vonnissen.

Als arresten kunnen worden aangestipt: *Cass.* 28 januari 1965, *R.W.* 1964-'65, 2117; *J.T.* 1965, 259; *Pas.* 1965.1.521; *Brussel*, 15 juni 1960, *Pas.* 1961.2.212; *Brussel*, 26 mei 1961, *Ann. Not. Enreg.* 1961, 239; *Gent*, 1 juni 1961, *R.W.* 1961-'62, 743; *Brussel*, 19 februari 1963, *J.T.* 1963, 265; *Brussel*, 13 mei 1963, *J.T.* 1963, 695; *Brussel*, 24 februari 1964, *Ann. Not. Enreg.* 1964, 241; *Gent* 9 maart 1965, *R.W.* 1964-'65, 2131; *Gent*, 18 oktober 1965, *R.W.* 1965-'66, 1271; *Brussel*, 19 maart 1967, *J.T.* 1967, 368; *Brussel*, 2 mei 1967, *Ann. Not. Enreg.* 1967, 257. Ook in de rechtsleer was er algehele instemming (b.v. Dabin, *R.C.J.B.* 1960, 286; Dalcq, *R.G.A.R.* 1960, 6557 fol. 9 en *Traité*, I, nr. 704; Renard, Graulich et David, *Rev. trim.*

(*) Voorgaande bijdragen van dezelfde auteur over dit onderwerp zijn: *Preadvies betreffende hinder*, Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht in België en Nederland, Zwolle, 1964, blz. 1-32 en *Overzicht van rechtspraak - Zakenrecht* (1961-1964) in *TPR* 1965, blz. 61-67. Onderhavige studie steunt op feitenmateriaal uit rechtspraak en rechtsleer dat begin januari 1968 voorhanden was.

dr. civ. 1960, 220-225; Renard et Vieujean, *R.C.J.B.* 1962, blz. 249 nr. 109; Flamme et Lepaffe, o.c. nrs. 786-787).

4. — Daarnaast hebben we natuurlijk — ook na 1960 — arresten en vonnissen die stoelen op artikel 1382 B.W. wegens de aanwezigheid van een foutieve gedraging (o.m. Cass. 27 april 1962, *R.W.* 1962-'63, 57; Brussel, 13 mei 1963, *J.T.* 1963, 695; Gent, 9 maart 1965, *R.W.* 1964-'65, 2131; Gent, 18 oktober 1965, *R.W.* 1965-'66, 1271; Brussel, 19 november 1965, *R.W.* 1965-'66, 950; Rb. Brussel, 9 maart 1965, *J.T.* 1966, 27; Hrb. Brussel, 20 december 1960, *R.G.A.R.* 1962, 6821).

5. — Het is van groot belang te weten of men in een bepaald geval artikel 1382 B.W. of artikel 544 B.W. moet toepassen, want de praktische gevolgen verschillen in ruime mate.

Op grond van artikel 544 B.W. is de benadelende partij slechts aansprakelijk voor de hinder die de gewone maat van burenlust overschrijdt, terwijl bij toepassing van artikel 1382 B.W. wegens foutieve daad ook de geringste schade in aanmerking komt (De Page et Dekkers, V, nr. 935 en noot 1; Dabin, *R.C.J.B.* 1949, 215; Dabin et Lagasse, *R.C.J.B.* 1963, 280; Vieujean, *R.C.J.B.* 1966, 322; Glansdorff, *J.T.* 1968, 2 nr. 11). Dat onderscheid wordt wel eens uit het oog verloren, want sommige arresten maken gewag van beide elementen, abnormale schade én foutief optreden (Cass. 27 april 1962, *R.W.* 1962-'63, 57; Brussel, 19 november 1965, *R.W.* 1965-'66, 950). De juiste opvatting wordt integendeel voorggehouden door Rb. Brussel, 9 maart 1965, *J.T.* 1966, 27.

De benadeelde persoon heeft er voordeel bij de tegenpartij te doen veroordelen krachtens artikel 1382 B.W., want op die wijze slaagt hij erin een ruimere schadeloosstelling te verwerven dan door de compensatie die wordt toegekend overeenkomstig artikel 544 B.W. (Dalcq, *R.G.A.R.* 1960, 6557 fol. 11 en *Traité* (1967), I nr. 705 *quinquies*; De Page et Dekkers, V, nrs. 929 en 935; Flamme et Lepaffe, o.c., nr. 796 *ter*; Hannequart, *R.G.A.R.* 1967, 7831 fol. 2). In geval van aquiliaanse aansprakelijkheid wordt geen rekening gehouden met de meerwaarde, m.a.w. met de voordelen die voor de benadeelde voortspruiten uit de totstandkoming van de hinderverwekkende zaak, wat wel geschiedt wanneer compensatie wordt verleend (vgl. Derine, *Preadvies*, 1964, blz. 29-31).

Flamme en Lepaffe (o.c., nr. 796 *ter*) zijn van mening dat het hier besproken onderscheid ook invloed heeft op de rol die wordt toegekend aan de bijzondere gevoeligheid van de gehinderde persoon of zaak, b.v. de ouderdom van het gebouw (zie verder nr. 30).

6. — Zoals het verkeerd is de schuldgedachte in te roepen voor bovenmatige ongemakken die niet voortspruiten uit een foutieve handeling, mag men evenmin bij de toepassing van de compensatie-theorie van artikel 544 B.W. teruggrijpen naar overwegingen die enig schuld-element inhouden. Vieujean heeft terecht daarop gewezen (*R.C.J.B.* 1966, 319-323).

7. — Doorgaans wordt aangenomen dat de vordering die krachtens artikel 544 B.W. wordt ingesteld een *subsidiar* karakter heeft, d.w.z. dat zij slechts betekenis krijgt wanneer geen beroep kan worden gedaan op een schuldelement en dus niet op artikel 1382 of 1383 B.W. (Brussel, 19 maart 1967, *J.T.* 1967, 368; Rb. Brussel, 9 maart 1965, *J.T.* 1966, 27; Hrb. Oostende, 22 februari 1962, *R.W.* 1962-'63, 228; Dalcq, *R.G.A.R.* 1960, 6557 fol. 11 en *Traité*, I nr. 705 *quinquies*; Flamme et Lepaffe, o.c. nr. 796; Mahillon, *Ann. Not. Enreg.* 1964, 256 nr. 3; ID., *Ann. Not. Enreg.* 1965, 100; ID., *Ann. Not. Enreg.* 1967, 265).

Een arrest van het hof van Beroep te Gent van 7 maart 1967 (*R.W.* 1967-'68, 348) schijnt echter een andere mening te zijn toegedaan. Men kan bezwaarlijk het subsidiair karakter terugvinden in de volgende overwegingen van het voornoemde arrest:

« Overwegende dat de eigenaar die een gebouw doet oprichten en daarbij aan zijn gebuur een schade boven de normale lasten van het buerschap berokkent, compensatie verschuldigd is, zelfs indien de schade geheel of gedeeltelijk een gevolg is van fouten, gepleegd door architect of aannemer;

« Overwegende immers dat de principes van het eigendomsrecht, inbegrepen de noodzakelijkheid van het behoud van een evenwicht tussen de rechten van naburige eigenaars, steeds van toepassing zijn, en niet kunnen onderworpen worden aan een preliminaire vraag over het bestaan van eventuele door derden gepleegde fouten ».

8. — Het is wel mogelijk dat in een zelfde geval zowel artikel 1382 B.W. als artikel 544 B.W. van toepassing zijn (Rb. Brussel, 9 maart 1965, *J.T.* 1966, 27). In het voornoemde vonnis wordt duidelijk gezegd dat de twee middelen van rechtsvordering niet noodzakelijk alternatief zijn. Zelfs wanneer er een foutieve gedraging is geweest, moet men nagaan of er niet eveneens aansprakelijkheid zonder schuld voorhanden is, nl. wanneer de schade niet volledig door de fout werd veroorzaakt, maar alleen erdoor verzwaaard werd. In casu was dat het geval voor werken die in elk geval schade zouden hebben toegebracht, ook wanneer er geen enkele foutieve daad was verricht. Dalcq (*Traité*, I nr. 705 *nonies*) en Flamme-Lepaffe (o.c., nr. 796) hebben die oplossing met instemming vermeld. In een overweging van het arrest van het hof van beroep te Gent van 7 maart 1967 (*R.W.* 1967-'68, kol. 351) wordt eveneens geponeerd dat in de gegeven omstandigheden een deel van de schade niet te voorkomen was, hoe voorzichtig men ook te werk zou gegaan zijn, met het gevolg dat de aannemer gedeeltelijk aansprakelijk was wegens gebrek aan voorzorgen, maar de bouwheer de niet te voorkomen schade moest dragen.

9. — Naar de mening van Dalcq nandelt men voorzichtig wanneer men bij het instellen van een vordering wegens hinder *beide* middelen (1382 en 544) aanwendt (Dalcq, *R.G.A.R.* 1960, 6557 fol. 11 en *Traité*, I nr. 705 *quinquies*). Nochtans wordt ook aangenomen dat in geval van bovenmatige hinder de benadeelde persoon zich op artikel 544 B.W. alleen mag beroepen, zonder zich erom te bekommeren of de aannemer b.v. al dan niet een fout heeft bedreven (Gent, 7 maart 1967, *R.W.* 1967-'68, kol. 350; Flamme et Lepaffe, nrs. 796 en 796 *bis*, die een niet-gepubliceerd arrest van het hof van beroep te Brussel van 11 juni 1965 citeren). Met die stelling kon Hannequart zich echter geenszins verenigen (Hennequart, *R.G.A.R.* 1967, 7831). Tegen het voornoemde arrest van Brussel stelde de auteur het arrest van Gent, 18 oktober 1965 (bij vergissing schreef hij 26 mei 1966) dat z.i. de juiste opvatting verkondigt: wanneer een ander persoon dan de bouwheer foutief heeft gehandeld, kan de evenwichtstheorie van artikel 544 B.W. niet worden ingeroepen.

Het onderscheid wordt bijzonder belangrijk wanneer de aannemer die zich foutief had gedragen, in staat van faillissement verkeert of verdwenen is. Als men de benadeelde partij de mogelijkheid biedt enkel een vordering in te stellen tegen de eigenaar op grond van artikel 544 B.W., zodat de bouwheer zich moet verhalen op de aannemer, draagt de eigenaar het risico van diens onvermogen. Houdt men het integendeel bij artikel 1382 B.W., dan kan de bouwheer niet worden veroordeeld en weegt het risico op het slachtoffer van de schade. Flamme

en Lepaffe verdedigen de eerste mening. Volgens hen moet men vermijden de benadeelde in een toestand van inferioriteit te plaatsen, aangezien de fout van de aannemer of architect soms moeilijk te kennen of te bewijzen is. Ook menen zij dat het geen nut heeft te eisen dat het slachtoffer zou vorderen krachtens artikel 1382 B.W., vermits in het geval van abnormale schade artikel 544 B.W. toch zal spelen wanneer na onderzoek mocht blijken dat geen enkele fout werd bedreven (o.c. nr. 796 bis). Hannequart daarentegen bepleit de tweede stelling met als argument dat men door het risico op de bouwheer te leggen de bouwers ontmoedigt en zo de vooruitgang afremt. Ook doet hij opmerken dat de benadeelde vaak preventief kan optreden door de procedure in kortgeding, wanneer bepaalde werken schade-lijk blijken te zijn. Doet de buurman het niet, dan moet de bouwheer later niet de gevolgen dragen van fouten waar-aan hij vreemd is (Hannequart, R.G.A.R. 1967, 7831, fol. 2).

In feite gaat het om een optie tussen de bouwheer en de benadeelde buurman. Op het eerste gezicht zou men geneigd zijn de oplossing die door Flamme en Lepaffe wordt voorgesteld bij te treden om de volgende overwe-ging. Het ligt meer in de lijn van de cassatiearresten van 6 april 1960 het risico op de bouwheer te leggen. Ge-noemde arresten zijn immers — overeenkomstig de leer van De Page en Dekkers (*traité*, V nr. 934) — uitge-gaan van het *slachtoffer* om het vraagstuk op te lossen (Dalcq, R.G.A.R. 1960, 6557 fol. 11 bis; Brussel, 26 mei 1961, *Ann. Not. Enreg.* 1961, 239).

Nochtans lijkt me op dit gebied het laatste woord niet te zijn gezegd, want er blijven verscheidene vragen.

Is de redenering van 6 april 1960 ook van toepassing, wanneer de abnormale hinder slechts is ontstaan door de schuld van de aannemer b.v.? Volgens de aange-haalde cassatiearresten is tot compensatie verplicht wie door een niet-foutieve daad het evenwicht verbreekt, m.a.w. bovenmatige hinder veroorzaakt. In de gegeven omstandigheden wordt het evenwicht echter niet ver-broken door de bouwheer, maar door het foutief optre-den van een derde. Zonder de foutieve gedragingen van de aannemer zou er inderdaad geen overlast zijn ge-weest. In die zin besliste het arrest van het hof van be-roep te Gent van 18 oktober 1965: *in se* zou de afbraak van het gebouw geen hinder hebben veroorzaakt die de maat van gewone ongemakken overtreft, bijgevolg geen aansprakelijkheid op grond van artikel 544 B.W. (R.W. 1965-1966, 1271).

Zal het gevolg niet zijn dat in sommige gevallen wie alleen maar vordert krachtens artikel 544 B.W. in een gunstiger positie komt dan hij die beide middelen, 544 én 1382, aanwendt? Laatstgenoemde draagt dan immers de bewijslast van het schuldelement, wat hij met artikel 544 B.W. niet doet. Dat is niet logisch, want er zijn redenen om ook te vorderen op grond van artikel 1382 B.W.: 1) wanneer men er niet zeker van is dat *bovenmatige* hinder werd veroorzaakt (1382 sanctioneert *elke* hinder); 2) wan-neer men integrale schadevergoeding en niet alleen com-pensatie verlangt.

Verdient het om die redenen toch niet de voorkeur de tweevoudige vordering te doen instellen?

10. — Door het Hof van Cassatie werd beslist dat in beroep de benadeelde partij artikel 544 B.W. als *nieuw middel* kan inroepen, als zij eerst alleen op grond van artikel 1382 had gevorderd (Cass. 28 januari 1965, R.W. 1964-65, 2117; J.T. 1965, 259). Het arrest was van oor-deel dat het voorwerp van de eis niet was gewijzigd en de perken van het gerechtelijk contract niet waren over-

schreden. Tegen die oplossing heeft Dalcq ernstig voor-behoud gemaakt (Dalcq, R.G.A.R. 1965, 7420 fol. 2).

De vraag werd gesteld of ook het tegendeel mogelijk is: eerst artikel 544 B.W. en daarna in beroep artikel 1382 B.W.? In een noot bij het arrest van Brussel, 2 mei 1967 (wellicht van Mahillon, *Ann. Not. Enreg.* 1967, 265) wordt dat betwijfeld met de bedenking dat artikel 544 B.W. subsidiair is ten opzichte van artikel 1382 B.W.

11. — Volgens de cassatiearresten van 6 april 1960 ligt de wettelijke fundering in wat Advocaat-Generaal Ma-haux heeft genoemd *l'application multipliée* van artikel 544 B.W. en van het billijkheidsprincipe dat wortelt in de traditie en o.m. door artikel 11 van de grondwet werd bekrachtigd (R.C.J.B. 1960, 273; *Pas.* 1965.1523). Die op-lossing week af van de wettelijke grondslag die was voor-gesteld door De Page en Dekkers (*Traité*, V nr. 934), nl. een combinatie van de artikelen 544 en 1370 B.W. Dat beroep op artikel 1370 B.W. werd echter ook door ver-scheidene rechtsgeleerden afgewezen (Dabin, R.C.J.B. 1949, 213; Dalcq, R.G.A.R. 1960, 6557 fol. 10; besluiten van Advocaat-Generaal Mahaux, R.C.J.B. 1960, 273).

Is het volkomen gerechtvaardigd de nieuwe theorie te grondvesten op artikel 544 B.W.? Reeds vroeger heb ik dat in twijfel getrokken met verwijzing naar Dabin, Re-nard en Vieujeau (Dabin, R.C.J.B. 1949, 213-214; Renard et Vieujeau, R.C.J.B. 1962, blz. 250 nr. 109). Toen schreef ik: « Wellicht komt er een dag dat het B.W. een aparte regeling voor de burenhinder zonder schuld zal bevat-ten; dan zullen we de teksten niet meer moeten ver-wringen om toch maar een wettelijke basis te hebben voor een oplossing die door een streven naar billijkheid wordt ingegeven » (T.P.R. 1965, blz. 70 nr. 26).

Door de nieuwe leer te doen steunen op artikel 544 B.W. spreken de cassatiearresten van 1960 uiteraard over het gelijk recht van naburige *eigenaars*. Welnu, het ligt voor de hand dat de compensatie-theorie niet mag wor-den beperkt tot eigenaars. Het gaat om *buren* in het algemeen (T.P.R., 1965, 70; vgl. de besluiten van Advoc-aat-Generaal Mahaux bij het cassatiearrest van 28 janua-ri 1965, *Pas.* 1965, 522-523). Ook Flamme heeft kritiek uitgebracht op de theorie van de gelijke rechten van de naburige eigenaars; hij geeft de voorkeur aan het be-ginsel van de gelijkheid der burgers ten opzichte van de openbare lasten, dat hij toepast op de huurder en de bouwheer op afstand (Flamme, R.G.A.R. 1965, 7618 fol. 3; J.T. 1967, 486).

Dat brengt ons tot de vraag op welke gevallen de compensatieleer wordt geacht van toepassing te zijn.

12. — Is de aannemer die geen fout in de conceptie of de uitvoering heeft bedreven aansprakelijk op grond van artikel 544 B.W.?

De cassatiearresten van 1960 brachten daaromtrent geen klaarheid, aangezien ze zich over die vraag niet moesten uitspreken (voor nadere gegevens: Derine, *Preadvies be-treffende hinder*, blz. 15-16 en T.P.R. 1965, blz. 71-72). Zulks legt uit dat gedurende enige jaren rechtsleer en rechtspraak grondig verdeeld bleven. Vooral Dalcq was een vurig verdediger van de aansprakelijkheid (Dalcq, R.G.A.R. 1960, 6557 fol. 10 en 11). Verscheidene auteurs waren echter overtuigd van het tegendeel (Dabin, R.C.J.B. 1960, 305; De Meulder, J.T. 1960, 340; Westhof, R.G.A.R. 1961, 6635; Renard, Graulich et David, *Rev. trim. dr. civ.* 1961, 222; Dabin et Lagasse, R.C.J.B. 1963, 280; Ma-hillon, *Ann. Not. Enreg.* 1964, 257). De mening van Dalcq vond steun in een deel van de rechtspraak (Hrb. Brus-sel, 20 december 1960, R.G.A.R. 1962, 6821; Hrb. Gent, 8 februari 1962, R.W. 1961-1962, 1360; Hrb. Oostende, 22 februari 1962, R.W. 1962-1963, 228). Verscheidene arres-

ten namen echter deze aansprakelijkheid niet aan (Gent, 1 juni 1961, R.W. 1961-1962, 743; Brussel, 19 februari 1963, J.T. 1963, 265; Brussel 24 februari 1964, *Ann. Not. Enreg.* 1964, 241).

In een vorig preadvies heb ik ervoor gepleit dat het Hof van Cassatie ten bate van de rechtszekerheid klaarheid zou scheppen en de aansprakelijkheid van de aannemer zou afwijzen (o.c. blz. 17 en 32). Dat is geschied door het arrest van 28 januari 1965 (R.W. 1964-1965, 2117; J.T. 1965, 259; *Pas.* 1965, 521). Volgens dit arrest is de aannemer niet verplicht het verbroken evenwicht te herstellen, aangezien dit evenwicht noodzakelijk het bestaan van naburige goederen veronderstelt en de aannemer, die werken uitvoert voor rekening van anderen, vreemd is aan de rechtsbanden die voortspuiten uit de nabuurschap.

Sindsdien is de eenheid van rechtspraak op dit gebied hersteld. De aannemer gaat vrij uit als hem geen foutieve gedraging kan worden aangewreven (Cass. 5 mei 1967, R.W. 1967-1968, 80; Gent, 9 maart 1965, R.W. 1964-1965, 2131; Brussel, 2 mei 1967, *Ann. Not. Enreg.* 1967, 257; Rb. Brussel, 9 maart 1965, J.T. 1966, 27; R.G.A.R. 1966, 7618; Rb. Luik, 7 juni 1966, J.T. 1967, 481; R.G.A.R. 1967, 7913; Hrb. Antwerpen, 5 oktober 1966, R.W. 1966-1967, 898).

Deze oplossing wordt ook in de rechtsleer unaniem aangenomen (Flamme, J.T. 1965, 263; Vieujeun, R.C.J.B. 1966, 323; Mahillon, *Ann. Not. Enreg.* 1965, 100; Glansdorff, J.T. 1967, 2 nr. 12). Zelfs Dalcq heeft zich daarbij neergelegd, al is het met weinig overtuiging (Dalcq, R.G.A.R. 1965, 7424 fol. 1; R.G.A.R. 1966, 7618 fol. 4; *Traité*, I nrs 706 en 706 bis).

13. — Het spreekt vanzelf dat de aannemer wel aansprakelijk is, indien hem enige foutieve gedraging kan worden verweten, op grond van artikel 1382 B.W. (Gent, 9 maart 1965, R.W. 1964-1965, 2131; Gent, 18 oktober 1965, R.W. 1965-1966, 1271; Brussel, 19 november 1965, R.W. 1965-1966, 950; Gent, 7 maart 1967, R.W. 1967-1968, 348; Rb. Verviers, 2 november 1965, R.G.A.R. 1966, 7558; Hrb. Doornik, 8 november 1965, R.G.A.R. 1966, 7580).

De vraag is gerezen of de aannemer aansprakelijk kan worden gesteld krachtens artikel 1382 B.W. alleen om het feit dat hij normaal moest en kon voorzien dat zijn bedrijvigheid een aantasting van het eigendomsrecht van de eigenaar of een bijdrage daartoe zou of kon tot gevolg hebben. Het Hof van Cassatie heeft daarop negatief geantwoord (Cass. 5 mei 1967, R.W. 1967-1967, 80).

14. — Kan een aannemer aansprakelijk worden krachtens artikel 544 B.W. door een clause in het lastenboek die ertoe strekt de bouwheer te vrijwaren?

Dat wordt algemeen aangenomen (Cass. 5 mei 1967, R.W. 1967-1968, 80; Brussel, 2 mei 1967, *Ann. Not. Enreg.* 1967, 257; Rb. Luik, 7 juni 1966, J.T. 1967, 483; Dabin, R.C.J.B., 1949, 216; Dalcq, J.T. 1963, 265; R.G.A.R. 1965, 7424 fol. 2; *Traité*, I nr. 707 bis; Mahillon, *Ann. Not. Enreg.* 1964, 257 en 1967, 264; Flamme, J.T. 1965, 266 nr. 22 en J.T. 1967, 485; Flamme et Lepaffe, o.c. nr. 795 quater).

Nochtans is het van belang na te gaan in welke bewoordingen de clause werd opgesteld. Is er sprake van schade die aan derden wordt veroorzaakt door de schuld van de aannemer, dan geldt het beding natuurlijk niet voor de compensatie krachtens artikel 544 B.W. (Flamme, J.T. 1965, 265 nr. 21; Dalcq, *Traité*, I nr. 707 bis). Indien de clause eenvoudig vermeldt dat de aannemer het risico van de schade aan derden op zich neemt, geldt zij volgens Dalcq wel voor de compensatie van artikel 544 B.W. (Dalcq, R.G.A.R. 1965, 7424 fol. 2 en *Traité*, I nr. 707 bis). Flamme daarentegen drong aan op een restrictieve interpretatie van deze clauses; bij de minste dub-

belzinnigheid moet men beslissen in het voordeel van degene die de verbintenis aanging, de aannemer (Flamme, J.T. 1965, 265-266 nrs. 18 tot 22; zie ook Mahillon, *Ann. Not. Enreg.* 1965, 100 en 1967, 264). In die zin wordt de zienswijze van Dalcq verworpen (Flamme et Lepaffe, o.c. nr. 795 quater). Flamme wil de betekenis van dergelijk beding zoveel mogelijk beperken, omdat hij het in de grond buitensporig acht (Flamme, J.T. 1965, 266 nrs. 22 en 23; Flamme et Lepaffe, o.c. nr. 795 quater). Alleen wanneer de clause in duidelijke bewoordingen is gesteld, kan hij ze aanvaarden (Flamme et Lepaffe, *loc. cit.*) In de jongste rechtspraak vindt men naast voorbeelden van duidelijke bedingen (Cass. 5 mei 1967, R.W. 1967-1968, 80; Brussel, 2 mei 1967, *Ann. Not. Enreg.* 1967, 257) ook een voorbeeld van wat als onvoldoende wordt beschouwd (Gent, 7 maart 1967, R.W. 1967-1968, 348).

15. — Er weegt ook een waarschuwingsplicht op de aannemer. Hij behoort de bouwheer te verwittigen dat schade te duchten is en dat dus naar alle waarschijnlijkheid schadeloosstelling zal moeten betaald worden. Doet hij het niet, dan bedrijft de aannemer een fout. Die opvatting werd terecht door verscheidene auteurs verdedigd (Dabin, R.C.J.B. 1960, 305; Flamme et Lepaffe, nr. 795 bis; Hannequart, R.G.A.R. 1967, 7831 fol. 3; Mahillon, *Ann. Not. Enreg.* 1967, 264).

16. — Vóór de cassatiearresten van 6 april 1960 werd de aannemer samen met de bouwheer veroordeeld wegens deelneming aan de schending van het eigendomsrecht. In die omstandigheden rees de vraag welk aandeel in de schadevergoeding de aannemer diende te betalen. Doorgaans was dat aandeel gering, b.v. 1/10 (Brussel, 20 januari 1956, J.T. 1956, 425; Brussel, 4 december 1956, J.T. 1957, 530; Rb. Brussel, 22 januari 1958, J.T. 1958, 203) en 2/10 (Brussel, 28 december 1957, R.J.I. 1958, nr. 3552). Sedert de voornoemde arresten van 1960 is die wijze om het vraagstuk te benaderen voorbijgestreefd. M.i. heeft Dalcq ongelijk de oudere rechtspraak nog als richtinggevend te beschouwen (Dalcq, *Traité*, I nr. 707). Nu zijn er drie mogelijkheden.

1. De aannemer heeft een fout in de conceptie of de uitvoering bedreven; hij is volledig aansprakelijk.

2. De aannemer treft geen verwijt; hij moet geen aandeel in de compensatie dragen.

3. De aannemer draagt schuld, maar er zou in elk geval schade zijn geweest; in dat geval moet de aannemer slechts een deel betalen, b.v. één vierde (Gent, 7 maart 1967, R.W. 1967-1968, 348).

17. — Is de evenwichtstheorie van artikel 544 B.W. ook van toepassing op huurders?

Dat wordt doorgaans aangenomen in rechtspraak en rechtsleer (Rb. Brussel, 9 maart 1965, J.T. 1966, 27; R.G.A.R. 1966, 7618; Hrb. Oostende, 22 februari 1962, R.W. 1962-1963, 228; Dabin, R.C.J.B. 1960, 305 tot 307; Dalcq, R.G.A.R. 1960, 6557 fol. 11 en *Traité*, I n° 707 ter; Flamme et Lepaffe, n° 797). Die zienswijze heb ik reeds eerder onderschreven (*T.P.R.* 1965, 69-70, n° 26). M.i. moet de geest van de theorie voor ogen worden gehouden; het is een leer van *burenhinder* en bijgevolg mag men de cassatiearresten van 6 april 1960 niet uitsluitend verbinden met het eigendomsrecht. Die idee was reeds aanwezig in de besluiten van Advocaat-Generaal Mahaux voor de arresten van 1960 (R.C.J.B. 1960, 273). Zij werd bevestigd in zijn conclusies bij het cassatiearrest van 28 januari 1965 (*Pas.* 1965, 523).

Wel zijn er in de rechtsleer een paar dissidenten (Renard, Graulich et David, *Rev. trim. dr. civ.* 1961, 222;

Glansdorff, J.T. 1968, 2, n° 13). Naar hun mening kan er slechts sprake zijn van evenwicht tussen gelijke rechten voor twee eigenaars.

18. Op de vraag of de evenwichtstheorie kan worden toegepast op vruchtgebruikers, werd eveneens bevestigend geantwoord (Hrb. Oostende, 22 februari 1962, R.W. 1962-1963, 228; Dabin, R.C.J.B. 1960, 305-306; Flamme et Lepaffe, n° 797; Mahillon, *Ann. Not. Enreg.* 1965, 100).

19. Wanneer de schade uitgaat van een gebouw dat toebehoort aan verscheidene medeëigenaars, kan de benadeelde partij één van die medeëigenaars aanspreken, maar alleen in verhouding tot zijn aandeel in de gemeenschappelijke eigendom (Brussel, 25 juni 1965, J.T. 1966, 26; Pas. 1966. 2. 192; *Ann. Not. Enreg.* 1966, 19; Dalcq, *Traité*, I, n° 705 *noties*; Flamme et Lepaffe, n° 797 bis).

20. Geldt de evenwichtstheorie ook tussen de eigenaar van de bovengrond en de mijnconcessionaris?

Volgens een arrest van het hof van beroep te Brussel, kan er in dit geval niet worden gesproken over gelijke eigenaars, aangezien het recht van de mijnconcessionaris ondergeschikt is aan dat van de eigenaar van de bovengrond (Brussel, 7 juni 1958, Pas. 1959, 2, 139). In zijn besluiten bij het cassatierecht van 21 december 1961 trad Advocaat-Generaal Mahaux die zienswijze bij (Pas. 1962.1.486). Sommigen hebben beweerd dat ook het cassatiearrest zelf (Pas. 1962.1.480; R.G.A.R. 1962, 6856) die mening was toegedaan (de samenvatting in de *Pasicrisie*; Hannequart, R.G.A.R. 1967, 7831 fol. 2 bis). Dat was echter een vergissing, want het Hof van Cassatie moest uaromtrent geen uitspraak doen, omdat de voorziening in cassatie kon worden afgewezen wegens gebrek aan bovenmatige schade (Vieujean, R.C.J.B. 1966, 324; Dalcq, *Traité* I, n° 705 *octies*; Derine, T.P.R. 1965, 73, n° 30).

Verscheidene auteurs hechten echter geen belang aan het gelijke recht. Zij leggen veeleer de nadruk op het evenwicht dat ook kan bestaan tussen rechten die niet gelijk zijn (Dabin et Lagase, R.C.J.B. 1963, 280, n° 28; Vieujean, R.C.J.B. 1966, 324-325; Flamme et Lepaffe, n° 793). Ik meen dat men het inderdaad moet beschouwen als een vraagstuk van evenwicht tussen bureu, zoals het recht van een huurder of vruchtgebruiker evenmin gelijk is aan dat van een eigenaar (in dezelfde zin T.P.R. 1965, 73 n° 30).

21. Tijdens de uitvoering van openbare werken wordt vaak schade toegebracht aan kabels en leidingen, die toebehoren aan organismen, b.v. vergunninghoudende maatschappijen van openbare diensten, welke geen eigenaar zijn van de grond, maar alleen een wegv vergunning bezitten. Ook in dat geval moet m.i. de evenwichtstheorie worden toegepast (in die zin Hannequart, R.G.A.R. 1967, 7831, fol. 2 bis).

22. Geldt de evenwichtstheorie alleen tussen aanpalende bureu of ook tussen bureu op verre afstand? Terecht werd beslist dat een afstand van verscheidene kilometers geen bezwaar is, wanneer een gemeente door haar riolering verpestende geuren verspreidt en de beek van een kasteelheer vervuult (Brussel, 13 mei 1963, J.T. 1963, 695; Dalcq, *Traité*, I, n° 705 *octies*).

23. Wanneer een eigendom, b.v. een appartementsgebouw, werd verkocht, wordt niet de huidige buurman (nieuwe eigenaar) aansprakelijk geacht, maar wel de vroegere die het evenwicht heeft verbroken. Het recht op en de plicht tot schadelessstelling worden immers niet overgedragen op de koper, tenzij een bijzonder beding in de verkoopakte het zo bepaalt (Brussel, 25 juni 1965,

Pas. 1966.2.192; J.T. 1966, 26; Hrb. Antwerpen, 5 oktober 1966, R.W. 1966-1967, 898; De Page et Dekkers, V, n° 939 litt. c; Flamme et Lepaffe, n° 797 bis). Deze zienswijze wordt echter bestreden door Glansdorff, die de aansprakelijkheid op de huidige eigenaars legt, o.a. omdat zij alleen bepaalde werken kunnen uitvoeren die de hinder doen ophouden; volgens hem moet de nieuwe eigenaar de vroegere dan maar tot vrijwaring oproepen (Glansdorff, J.T. 1968, 2, n° 15).

24. Wanneer is er foutieve gedraging? Hiervoor (zie n° 2) werd als vaststaande aangenomen, dat, wie de vereiste voorzorgen verzuimt, de regels van de kunst niet in acht neemt of technische fouten bij de conceptie of de uitvoering bedrijft, aansprakelijk is krachtens de artikelen 1382 en 1383 B.W. Ook staat het vast, dat het toebrengen van aanzienlijke schade alléén nooit als een fout mag worden aangemerkt (Rb. Brussel, 9 maart 1965, J.T. 1966, 29; besluiten van Advocaat-Generaal Mahaux, R.C.J.B. 1960, 267-268; Dabin, R.C.J.B. 1960, 289). Wordt evenmin als fout beschouwd het enkel feit dat een aannemer van beroep normaal had moeten en kunnen voorzien dat zijn bedrijvigheid een aantasting van het eigendomsrecht van de naburige eigenaar of een bijdrage daartoe zou of kon tot gevolg hebben (Cass. 5 mei 1967, R.W. 1967-1968, 79). Toch kunnen er zich interpretatiemoeilijkheden voordoen. Zo werd in een bepaald geval aangenomen dat de aannemer de nodige voorzorgen verzuimde, omdat hij geen aanvraag deed nopens de ligging van de leidingen (Gent, 18 oktober 1965, R.W. 1965-1966, 1274). In andere, biezondere omstandigheden werd het echter niet als een fout aangerekend dat de aannemer geen inlichtingen had ingewonnen (Brussel, 7 december 1964, J.T. 1966, 119).

25. Volgens de evenwichtstheorie moet de banadeelde partij compensatie krijgen wanneer de hinder de maat van gewone ongemakken overtreft, m.a.w. wanneer er overlast is.

Wanneer is er nu precies overlast?

In voorgaande bijdragen (*Preadvies betreffende hinder*, blz. 19 en T.P.R., 1965, 63-64, n° 17) werd breedvoerig uiteengezet dat dit een feitenkwestie is volgens de eigen omstandigheden van het geval. Daarin werd ook gezegd dat deze feitenkwestie door de rechters van de lagere rechtbanken en van de hoven van beroep soeverein wordt beoordeeld (zie o.m. Cass. 21 februari 1963, Pas. 1963.1.687; Vieujean, R.C.J.B. 1966, 325). Tevens werd aangetoond dat het een relatief begrip is, wat trouwens expliciet werd bevestigd in een paar recentere vonnissen (Hrb. Kortrijk, 30 april 1963, T. Best. 1965, 136; vred. Luik, 13 mei 1965, *Jur. Liège* 1965-1966, 7; zie ook Rb. Brussel, 9 maart 1965, J.T. 1966, 30).

26. Komen alle vormen van hinder, in zoverre zij de maat van gewone ongemakken overtreffen, in aanmerking voor compensatie? Ik meen van wel.

In de vroegere rechtspraak en rechtsleer en ook nu nog vindt men meestal de tegenovergestelde opinie. Sommige auteurs achten een *immissio* onontbeerlijk (P. Leyat, *La responsabilité dans les rapports de voisinage* en Mazeaud, *Leçons de droit civil*, II, n° 1341). Om die reden oordeelden zij, zoals een deel van de rechtspraak, dat het verstikken van een schoorsteen door hoogbouw geen overdreven hinder was. Doorgaans werd ook het onderscheid gemaakt tussen de schending van een *recht* en het ontnemen van een *voordeel*. In die zin werd de beroving van licht, uitzicht en lucht (d.i. het ontnemen van een voordeel) niet gesanctioneerd, tenzij was gehandeld met het oogmerk te schaden (*animo nocendi*).

In België staat het thans buiten kijf dat de bouwheer, die de schoorsteen van de buurman verstikt krachtens

artikel 544 B.W. tot compensatie verplicht is (Cass. 6 april 1960, R.C.J.B. 1960, 257; Hrb. Antwerpen, 5 oktober 1966, R.W. 1966-1967, 898; vred. Luik, 11 september 1964, *Jur. Liège* 1964-1965, 198; vred. Namen, 1 april 1966, *Jur. Liège* 1965-1966, 254). De immissio-theorie werd dus definitief opgegeven.

Voor het ontnemen van licht, uitzicht en lucht is de situatie nog niet zo duidelijk. Zoals in vorige bijdragen (*Preadvies*, blz. 17-18 en T.P.R. 1965, blz. 74-75), blijf ik de mening toegedaan dat het wenselijk is ook op deze gevallen het criterium overlast of niet toe te passen in plaats van zijn toevlucht te nemen tot het kunstmatig en willekeurig onderscheid voordeel-recht. Deze zienswijze vindt steun in een deel van de recente rechtspraak en rechtsleer (Rb. Luik, 11 januari 1960, *Jur. Liège* 1960, 206; Hrb. Luik, 13 maart 1961, T. Vred. 1961, 348; Rb. Tongeren, 15 oktober 1965, R.W. 1965-1966, 1511; vred. Luik, 13 mei 1965, *Jur. Liège* 1965-1966, 7 (onrechtstreeks); Dalcq, R.G.A.R. 1960, 6557, fol. 11; Vieujeun, R.C.J.B. 1966, 326-328, Glansdorff, J.T. 1968, 3, n° 16). Dit stemt overeen met het Ontwerp van nieuw B.W. in Nederland, artikel 5.1.2 (vgl. Van Oven, A., *Preadvies betreffende hinder*, 1964, blz. 48). Nochtans blijft de andere opvatting nog voorleven (Rb. Brussel, 9 maart 1965, J.T. 1966, 30). Dit vonni sloot sommige hinder, b.v. het ontnemen van uitzicht, uit.

27. Bij de beoordeling of er in een concreet geval overlast is, spelen de factoren *plaats* en *tijd* een aanzienlijke rol. Wat de factor *plaats* betreft, wordt algemeen aangenomen, dat de burens in een nijverheidscentrum of handelswijk meer hinder moeten dulden dan in een rustige woonwijk, villawijk of dito vakantieoord (voor nadere gegevens: *Preadvies betreffende hinder*, blz. 20-21 en T.P.R. 1965, blz. 65-66). Het begrip hinder wisselt ook volgens de periode. In de jongste tijd wordt rekening gehouden met de eisen van het moderne leven en met de vooruitgang van de techniek (voor de periode tot 1965, zie *Preadvies betreffende hinder*, blz. 21-22 en T.P.R. 1965, blz. 66; sedertdien ook de arresten van Brussel, 2 december 1966, R.W. 1966-1967, 1528; R.G.A.R. 1967, 7873 en Brussel, 19 maart 1967, J.T. 1967, 368). Vooral de bewoordingen van het voornoemde arrest van 2 december 1966 zijn kenschetsend: «Aangezien hij verder onderstreept dat, indien hypergevoelige personen zeer door deze geluiden kunnen gehinderd worden, er nochtans in de moderne levensomstandigheden heel wat andere geluiden bestaan die minstens zo storend zijn; aangezien, rekening gehouden met de kenmerken van het gemeenschappelijk bestaan in de tweede helft van de twintigste eeuw, het genieten der voordelen ervan noodzakelijk gepaard gaat met het verdragen van de inconvenianten die er het normaal tegendeel van zijn».

28. In voorgaande bijdragen werd breedvoerig uiteengezet dat zowel rechtspraak als rechtsleer het in feite grondig oneens zijn omtrent de vraag of de *eerstingebruikneming* (*préoccupation*) door de persoon die de schade aanricht een reden is om hem niet of slechts gedeeltelijk aansprakelijk te stellen (*Preadvies*, blz. 22-25 en T.P.R. 1965, blz. 66-68).

De zienswijze van Demolombe volgens welke de benadeelde partij die zich was komen vestigen in de buurt van het hinderlijk bedrijf geen aanspraak kon maken op schadeloosstelling, vond in de Belgische rechtspraak en rechtsleer geen steun (o.a. Cass. 5 augustus 1858, *Pas* 1858, 1314; Brussel, 26 mei 1961, *Ann. Not. Enreg.* 1961, 239; Laurent, *Principes*, VI, n° 149; De Page et Dekkers, *Traité*, V, n° 925-926; Dalcq, *Traité*, I, n° 671 en 705 *quinquies*, met in de laatstgenoemde passus een totaal verkeerde verwijzing naar Demogue zoals ook in R.G.A.R. 1960, 6557, fol. 10). Nochtans werd soms tot op zekere hoogte

met de eerstingebruikneming rekening gehouden (o.m. De Page et Dekkers, *Traité*, V, n° 927; de rechtspraak geciteerd in T.P.R. 1965, blz. 67-68; Rb. Luik, 7 juni 1966, J.T. 1967, 481; Hrb. Kortrijk, 30 april 1963, T. *Best.* 1965, 137). Af en toe werd de aansprakelijkheid zelfs volledig uitgesloten, wat ons dicht bij de theorie van Demolombe brengt (vgl. T.P.R. 1965, blz. 68).

De vraag is of heel dit vraagstuk niet opnieuw moet overdacht worden, want in feite steekt er weinig lijn in rechtspraak en rechtsleer. Zou het b.v. niet raadzaam zijn — in het licht van de cassatiearresten van 6 april 1960 — uit te gaan van de al dan niet foutieve daad? Indien er geen schuld lag bij de storende partij die het eerstgebruik had, zou ik geneigd zijn de aansprakelijkheid uit te sluiten, vermits het evenwicht dan werd verbroken door de laterkomende exploitant, b.v. door een plantenkweker die zich ging vestigen naast een chemisch bedrijf. Indien echter de eerstgebruiker geen voldoende voorzieningen had genomen, m.a.w. schuldig was, zou ik hem wel aansprakelijk stellen. In die zin kan b.v. worden aangenomen dat het een soort van erfdiensbaarheid zou zijn voor de burens, als een hinderlijk bedrijf wegens zijn eerstaanwezigheid vrij mocht schaden. Dat laat nog de mogelijkheid open om de aansprakelijkheid te verminderen of zelfs uit te sluiten, wanneer ook de latere exploitatie zelf foutief was, b.v. zonder reden of met opzet zo werd ingericht dat de hinder uiteraard groter werd.

29. — Evenzeer rijst de vraag of de *biezondere gevoeligheid* (*réceptivité personnelle*) van de benadeelde enige invloed heeft op de aansprakelijkheid. Op dit stuk bestaat er nog heel wat onklarheid in rechtspraak en rechtsleer. Het wil me voorkomen dat het van belang is te onderscheiden tussen de gevallen waarin de biezondere gevoeligheid voortspuit uit een fout van het slachtoffer en de gevallen waarin de gestoorde buurman geen verwijt treft. Ik ben geneigd te denken dat eveneens in aanmerking moet worden genomen of de storende buurman wordt aangesproken krachtens artikel 544 B.W. ofwel op grond van artikel 1382 B.W.

30. — Bij het optrekken of afbreken van een gebouw wordt soms schade veroorzaakt door de slechte staat waarin de aanpalende woning verkeert. Die slechte staat is vaak te wijten aan een gebrekkige, *foutieve* constructie. Welk is dan het gevolg voor de aansprakelijkheid? Het antwoord op die vraag is m.i. afhankelijk van een andere vraag: heeft de storende buurman al dan niet een fout bedreven (m.a.w. toepassing van 544 of 1382 B.W.)? Wanneer de evenwichtstheorie van artikel 544 B.W. wordt ingeroepen, valt de aansprakelijkheid zelfs volledig weg (Brussel, 24 februari 1964, *Ann. Not. Enreg.* 1964, 241; Brussel, 2 mei 1967, *Ann. Not. Enreg.* 1967, 257; Vieujeun, R.C.J.B. 1966, 326; Flamme et Lepaffe, nr. 796 *ter*; Dalcq, *Traité*, I nr. 705 *septies*). Die oplossing heb ik reeds eerder toegejuicht (T.P.R. 1965, 69). Het is billijk dat wie bouwt met de vereiste voorzorgen en volgens de regels van de kunst de voorkeur krijgt op de benadeelde die zelf foutief handelde. Er is intendeel controverse, wanneer de schadelijke partij aansprakelijk wordt gesteld krachtens artikel 1382 B.W. Een deel van de rechtspraak en rechtsleer aanvaardt in dat geval geen vermindering van aansprakelijkheid (o.m. Hrb. Brussel, 20 december 1960, R.G.A.R. 1962, 6821; Dabin, R.C.J.B. 1949, 217; De Page et Dekkers, *Traité*, V nrs. 930 en 939 met noot 5). Het tegendeel wordt echter eveneens voorgehouden (zie T.P.R. 1965, blz. 68, alsook Brussel, 19 november 1965, R.W. 1965-6911, 950; Flamme et Lepaffe, nr. 784; Flamme, J.T. 1965, 261; Glansdorff, J.T. 1968, 2 nr. 11). De laatste zienswijze schijnt me de juiste. Ook het slachtoffer dat zelf schuld draagt moet een deel van de aansprakelijkheid op zich nemen (b.v.

één vierde, zoals in het voornoemde arrest van het hof van beroep te Brussel van 19 november 1965). Het zou dus hierop neerkomen dat in het geval van artikel 544 B.W. de aansprakelijkheid *volledig* wegvalt, terwijl in het geval van artikel 1382 B.W. zij slechts *gedeeltelijk* wordt verminderd (er is immers foutieve gedraging van beide zijden).

31. — Hoe dient men het op te lossen, wanneer de geschade buurman geen fout bedreef? Kan men zich laten leiden door de normale of abnormale aard van de biezondere gevoeligheid? Doorgaans wordt aangenomen dat de aansprakelijkheid van de hinderende partij niet wordt verminderd, indien de gestoorde buurman in een normale toestand verkeert of een normaal bedrijf (b.v. een bloemenkwekerij, een radiowinkel, enz.) exploiteert (o.m. Brussel, 28 december 1957, R.J.I. 1958, nr. 3552). Evenzo wordt aangenomen dat de aansprakelijkheid integendeel wegvalt, wanneer de gestoorde buurman in een ongewone toestand (b.v. ziekte, hypergevoeligheid) verkeert (o.m. Hrb. Brussel, 29 juni 1921, *Jur. Comm. Brux.* 1921, 423; Hrb. Brussel, 22 oktober 1932, *Jur. Comm. Brux.* 1932, 376; Brussel, 2 december 1966, R.W. 1966-1967, 1528; R.G.A.R. 1967, 7873).

Nochtans mag worden betwijfeld of de onderscheiding normale/abnormale toestand van het slachtoffer bevrediging kan schenken. Ziekte wordt als een abnormale situatie beschouwd, met het gevolg dat de storende buurman niet aansprakelijk is. Een ziekenhuis daarentegen wordt geacht een normale exploitatie te zijn, zodat wie daaraan hinder toebrengt wel aansprakelijk is.

Ook op dit gebied verdient het m.i. aanbeveling onderscheid te maken tussen de aquiliaanse aansprakelijkheid en de evenwichtstheorie. Wanneer de bouwver of de eigenaar van een hinderlijk bedrijf wordt aangesproken krachtens artikel 544 B.W., hoeft geen rekening te worden gehouden met de personen en inrichtingen die biezonder gevoelig zijn. Men kan het inderdaad zo beschouwen dat zij het evenwicht verbreken. Heeft de storende buurman echter een foutieve handeling verricht, dan verdienen zij méér bescherming. In dat geval is de biezondere gevoeligheid van het slachtoffer geen reden om de aansprakelijkheid van de storende partij te verminderen. Dit stemt overeen met de aquiliaanse regeling inzake de voorafbestaande pathologische toestand (vgl. Cass. 8 juni 1951, *Pas.* 1951.1.691; Cass. 23 december 1965, R.W. 1966-1967, 645; Cass. 7 november 1966, *Pas.* 1967.1.319).

32. De *sanctie* verschilt naargelang men artikel 544 B.W. ofwel artikel 1382 B.W. moet toepassen. In geval van aquiliaanse aansprakelijkheid wordt een *integrale schade-loosstelling* toegekend terwijl bij het verbreken van het evenwicht zonder schuld alleen *compensatie* verschuldigd is. Bij toepassing van artikel 1382 B.W. wordt dus ook de geringste hinder vergoed; indien de schade echter zonder schuld werd toegebracht, wordt alleen schadeloos gesteld voor wat boven de maat van de gewone ongemakken ligt (vgl. Rb. Brussel, 9 maart 1965, *J.T.* 1966, 30). Een ander aspect is dat in het raam van de aquiliaanse aansprakelijkheid geen rekening mag worden gehouden met de *meerwaarde*, d.i. met de voordelen die voortspruiten uit het totstandkomen van de hinderlijke zaak. Daarentegen mag in geval van compensatie de meerwaarde wel in acht worden genomen (zie *Preadvies betreffende hinder*, blz. 30-31; Flamme, *J.T.* 1965, 264 met noot 61).

33. Als de hinder door een foutieve gedraging werd veroorzaakt, primeert het herstel *in natura* boven de schadeloosstelling in geld; de pecuniaire schadevergoeding komt slechts in bijkomende orde, nl. wanneer de rechtstreekse uitvoering niet of niet meer mogelijk is

(Cass. 27 april 1962, R.W. 1962-1963, 57; besluiten van Advocaat-Generaal Mahaux bij de arresten van 6 april 1960, R.C.J.B. 1960, 270; Dabin, R.C.J.B. 1960, 290; Dalcq, R.G.A.R. 1960, 6557, fol. 9).

X Dat herstel *in natura* kan twee vormen aannemen:

- 1) werken of maatregelen waardoor de hinder ophoudt;
- 2) afbraak of verwijdering van de hinderende zaak.

Volgens de gangbare mening moet in dit verband onder-

scheid worden gemaakt tussen de gevallen waarin een administratieve vergunning werd verkregen en degene waarin zij niet vereist is of niet werd gevraagd. In het laatste geval wordt algemeen aanvaard dat beide vormen van herstel in aanmerking komen. In het eerste geval daarentegen bestaat er controverse.

In geval van administratieve vergunning wordt thans zonder discussie aangenomen dat zij geen hinderpaal is voor het instellen van een vordering inzake hinder (vgl. *Preadvies betreffende hinder*, blz. 6 en T.P.R. 1965, blz. 76; zie ook sindsdien Dalcq, *Traité*, I, n° 354 en 679; Flamme, *J.T.* 1965, 261; Administratief Lexicon, *Tw.* Gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke ondernemingen, n° 97, blz. 53). Sedert het voornoemde cassatiearrest van 27 april 1962 wordt ook algemeen aanvaard dat maatregelen en werken mogen worden voorgeschreven om de hinder te doen ophouden, voor zover ze niet in strijd zijn met de administratieve vergunning (vgl. *Preadvies betr. hinder*, blz. 28 en T.P.R. 1965, blz. 77; Dalcq, *Traité*, I, n° 354 bis; Adm. Lexicon, o.c., n° 99-100). Maar inzake de sanctie die tot afbraak of verwijdering zou gaan, bestaat er geen volledige eensgezindheid. In de Belgische rechtspraak en rechtsleer wordt doorgaans voorggehouden dat — volgens het beginsel van de scheiding der machten — de rechtbank de verdwijning of stopzetting van een bedrijf dat met administratieve vergunning werkt, niet kan bevelen. Reeds vroeger heb ik de vraag opgeworpen of die oplossing moet worden goedgekeurd (T.P.R. 1965, blz. 77). In Nederland b.v. diende de rechter zich niet te storen aan dat principe van de scheiding der machten en kon hij de sanctie geheel vrij bepalen, tot en met het verbod (zie o.m. Bleeker en Vos, T.P.R. 1965, 582). In België vindt men enkele sporen van deze opvatting (Adm. Lexicon, o.c. n° 100 en 102; Hrb. Kortrijk, 30 april 1963, *T. Best.* 1965, 136).

34. Ook wanneer krachtens artikel 544 B.W. tot compensatie wordt veroordeeld, is herstel *in natura* mogelijk (anders: De Page-Dekkers, *Traité*, V, n° 929). In het schoorsteenarrest van Cass., 6 april 1960 (R.C.J.B. 1960, 280) werd de verplichting opgelegd de schouw van de aanpalende woning hogerop te bouwen. De compensatie *in natura* krijgt zelfs de voorkeur (Hrb. Antwerpen, 5 oktober 1966, R.W. 1966-1967, 898; Dabin, R.C.J.B. 1960, 287 en 301; Glansdorff, *J.T.* 1968, 2, n° 14). De administratieve vergunning is geen hinderpaal voor het opleggen van bepaalde werken (Dabin, R.C.J.B. 1960, 301).

De vraag of overeenkomstig de compensatieleer het herstel *in natura* ook afbraak, verwijdering of stopzetting van het hinderlijke gebouw of bedrijf inhoudt, wordt doorgaans ontkennend beantwoord (De Page-Dekkers, *Traité*, V, n° 929; Dabin, R.C.J.B. 1960, 293; besluiten van Advocaat-Generaal Mahaux, R.C.J.B. 1960, 270; Hrb. Antwerpen, 5 oktober 1966, R.W. 1966-1967, 902). Nochtans voel ik heel wat voor het standpunt van Glansdorff, die het aan de vrije beoordeling van de rechter zou overlaten (Glansdorff, *J.T.* 1968, 2, n° 14 *in fine*). In de meeste gevallen zal afbraak of verwijdering van de hinderlijke zaak voorzeker een overdreven sanctie zijn tegenover de buurman die geen fout bedreef. Toch komt het mij raadzaam voor het geval dat alleen daardoor het evenwicht werkelijk kan worden hersteld.

RECHT EN LAWAAI.

Maatregelen ter bestrijding van de geluidshinder

door Dr. H. VANDENBERGHE

Aspirant-navorser N.F.W.O. aan de Universiteit te Leuven

1. Volgens het decreet van minister Ming-ki, onder het bewind van de Chinese keizer Shi-Kwang-ti, in het jaar 221 vóór Christus, werd godlastering, toen de belangrijkste misdaad, met de geluidsdood bestraft. Fluitspelers en trommelaars «speelden» tot de veroordeelde levensloos neerviel ⁽¹⁾.

Een dergelijke spectaculaire wetsbepaling is heden niet meer nodig om de hinderlijke en zelfs schadelijke werking van het geluid te illustreren.

De ontwikkeling van de techniek is gepaard gegaan met een algemene toename van het lawaai dat, op het huidig ogenblik, een bron van voortdurende maatschappelijke intoxicatie is. De machines en de transportmiddelen nemen zowel in aantal als in geluidsintensiteit toe. Binnenshuis zorgen de huishoudelijke apparaten en vooral radio en televisie voor een soms hinderend lawaai, dat letterlijk vervoerbaar wordt door de transistors. De toenemende belangrijkheid van de factor «lawaai» in het ontspanningsleven identificeert onze «société de loisirs» als een «société de bruit».

Het onbehagen van de burger steunt niet enkel op de hinderlijkheid van het lawaai, maar evenzeer op de schadelijke gevolgen ervan. Een Amerikaans vliegtuig dat «bij vergissing» boven Ottawa en op lage hoogte de geluidsmuur doorbrak, veroorzaakte een ruitentikkerij voor een waarde van 100.000 dollar. Overdreven lawaai veroorzaakt bij de mens niet alleen oorstoornissen, maar kan aanleiding geven tot nerveuze stoornissen, verminderde werkkraft en bij onverwachte harde knallen doofheid en aandoeningen van het hartorgaan ⁽²⁾.

2. Hoe groter de toename van het lawaai door de industriële en maatschappelijke ontwikkeling, hoe meer lawaai blijkbaar wordt geduld. Aan de jurist dringt zich de vraag op, of de rechtsorde hier geen grens stelt of moet stellen. Kan men de globale geluidsdrempel maar steeds verder ongestraft achteruit schuiven? Moet de jurist niet zoeken «een weg te vinden» naar het terugbrengen van de geluidshinder in de wereld van het recht? ⁽³⁾. Het enorme lawaai dat wordt geproduceerd, is een uitdaging voor de relatieve rust en dus voor het recht die deze (relatieve) rust dient te beschermen.

Tot nu toe is de wetgever in ons land grotendeels in gebreke gebleven om tegenover het groeiend lawaai juridische normen uit te vaardigen die dit recht op relatieve rust doelmatig beveiligen. Dit zal niemand verwonderen; de achterstand van de rechtswetenschap op de technische evolutie is spreekwoordelijk. Ook in andere Westeuropese landen is er tot nu toe weinig aandacht besteed aan de juridische lawaai-bestrijding. Een belangrijke uitzondering moet gemaakt worden voor Zwitserland, waar dank zij het eminente werk van Prof. Karl Oftinger, een grondige aanpak van deze problemen aan de orde is ⁽⁴⁾.

3. Een juridische definitie geven van lawaai is niet eenvoudig omwille van de fundamentele ambiguïteit van het begrip zelf. Indien men zeer goed, wetenschappelijk en objectief, de sonore intensiteit die schadelijk is voor het menselijk oor kan beschrijven (90 tot 95 decibels), dan is dit niet het geval voor wat men gewoonlijk onder

«lawaai» verstaat. Lawaai in deze zin roept altijd een psychologische gesteldheid op, een subjectieve factor die moeilijker voor meetbaarheid vatbaar is.

Sommige geluiden zijn hinderend voor de enen, onverschillig voor de anderen. In feite zijn de hinderende geluiden vooral deze van de *anderen*, deze die ons worden opgedrongen; de violist houdt van zijn muziek, zijn burenhoren de notenreeks als een geluid dat hun verhindert te slapen. Vanuit deze gezichtshoek is de definitie die Spater geeft, verantwoord: «Noise is sound that is not wanted by these who hear it» ⁽⁵⁾.

Het lawaai heeft dus een dubbele natuur; sommige geluiden zijn *objectief schadelijk* of hinderend en deze geluiden kunnen dan ook gemakkelijker op wetgevend vlak bestreden of gesanctioneerd worden; de hinderlijkheid van andere geluiden daarentegen staat enkel vast door *zekere* personen en in *zekere* voorwaarden van *tijd* en *plaats*.

4. Is het moeilijk een duidelijk omlijnde definitie van het lawaai te geven, dan is het nog moeilijker om het te bestrijden.

Het is ongrijpbaar, immaterieel, het is het resultaat van een activiteit en indien men het lawaai wil bereiken, moet men meestal deze activiteit zelf aanpassen.

De moeilijkheid van de juridische reglementering van het lawaai zelf ligt dus juist in het feit dat de lawaai-makende activiteiten even divers zijn als het lawaai zelf en niet alle op dezelfde manier kunnen behandeld worden.

Het lawaai van het verkeer zal een juridisch-technische regeling vragen, die grondig verschilt van deze op het arbeidsmidden.

Is het lawaai van nature ambigu, dan situeren zich ook de juridische middelen ter beveiliging van de maatschappij tegen geluidshinder op een dubbel plan. De particulier die gehinderd wordt door overdreven lawaai, kan aan de rechter niet alleen schadevergoeding vragen, maar kan zelfs de nodige maatregelen bekomen om de storende geluiden in de toekomst te weren. Daarnaast kan het algemeen belang preventieve en repressieve geluidsbepalingen vergen tegenover overdreven lawaai. Aldus heeft het probleem ook een publiekrechtelijk aspect.

Tenslotte kan er nog op gewezen worden dat er in ons land geen algemene wetgeving bestaat die het lawaai, dat in de verschillende sectoren van het maatschappelijk leven voorkomt, reglementeert. Dit is evenmin het geval in de meeste Westeuropese landen, alhoewel in Groot-Brittannië sedert 27 november 1960 de «Noise Abatement Act» in voege is, die de verschillende wetsbepalingen op het lawaai groepeerde. Een werkelijke geluidscodex is het nochtans niet ⁽⁶⁾.

5. In het Belgische B.W. is, in tegenstelling met meerdere andere landen, geen enkel artikel gelibelleerd dat het lawaai behandelt. In Zwitserland voorziet art. 684, Z.G.B., dat de eigenaar van een onroerend goed, o.m. bij zijn industriële activiteit, geen geluiden mag veroorzaken die van die aard zijn, dat ze een schadelijk gevolg hebben en die de limiet van het toelaatbare overschrijden. Bij de appreciatie van de limiet van het toelaatbare lawaai moet de rechter rekening houden met het plaatselijk

gebruik, met de ligging en de natuur van de onroerende goederen.

Drie soorten lawaai worden door de rechtspraak onderscheiden: het *niet-excessieve lawaai* (Nicht übermässige Immissionen) dat door de buur als een normaal ongemak moet verdragen worden; het *excessieve maar niet te vermijden lawaai* (übermässige, unvermeidliche Immissionen) dat eveneens moet geduld worden; het *excessieve en vermijdbare lawaai* (übermässige, vermeidliche Immissionen), dat een wederrechtelijke inbreuk uitmaakt op het eigendomsrecht⁽⁷⁾.

De gerechtspraktijk maakt uit welke geluiden excessief zijn en de tolerantiegrens overschrijden. Er bestaat geen algemene, voor iedereen geldende tolerantiegrens van het geluid, maar de buitensporigheid van het lawaai moet van geval tot geval nagegaan worden. Daartoe weegt de rechtspraak de concrete belangen van de strijdende partijen af. De vraag dringt zich voor de rechter op welke belangen sterker zijn dan de gezondheid, scheppingsdrang, levensvreugde. Mag de bouwondernemer in de nabijheid van een kliniek gebruik maken van bepaalde bouwmaschinen (b.v. pneumatische hamer) die met een onmenselijk gedreun gepaard gaan?

Heeft de Zwitserse burger een privaatrechtelijke actie tegen elk *vermijdbaar*, excessief lawaai, dan staat hij evenmin machteloos tegen *onvermijdbaar*, *overmatig lawaai*; daartoe beroept hij zich op het onteigeningsrecht.

Het onteigeningsrecht van het Zwitsers eedgenootschap (wet van 20 juni 1930) voorziet dat naast de eigendom, ook andere zakelijke rechten vatbaar zijn voor onteigening o.m. « die aus dem Grundeigentum hervorgehenden Nachbarrechte » (art. 5). Daaronder is onbetwistbaar het afweerrecht van de grondeigenaar begrepen tegen *excessief*, *onvermijdbaar* lawaai, indien het uitgaat van een instantie die onteigeningsbevoegdheid bezit⁽⁸⁾.

Wanneer de eigenaar dergelijke geluiden moet dulden, heeft hij recht op een onteigeningsvergoeding; niettegenstaande men de lawaai veroorzakende onderneming geen schuld kan toeschrijven, veroorzaakt zij een schade waarvan de vergoeding zich opdringt.

Deze regeling heeft een *uitzonderlijk* praktisch belang voor de eigenaars die verblijven in de nabijheid van vliegvelden, spoorwegen, scheepvaartlijnen, elektriciteitscentrales, schietbanen, openbare werken.

Artikel 346 van het Oostenrijks B.W. voorziet dat de eigenaar van een onroerend goed aan zijn buur kan verbieden deze activiteiten uit te oefenen die geluiden voortbrengen die de habituele geluidsintensiteit van deze plaats overtreffen en in belangrijke mate het gebruik dat normaal van dit onroerend goed wordt gemaakt, hinderen.

Gelijkaardige wetsbepalingen bestaan in Duitsland (art. 906 B.G.B.); in Italië (art. 844 Codice Civile) en in Noorwegen (artt. 2, 9 en 10 van de Burenwet).

8. Is een privaatrechtelijke wetgeving op het lawaai in ons land onbestaande, dan is de gepubliceerde rechtspraak betreffende lawaaihinder eveneens vrij schaars⁽¹⁰⁾. Het is tekenend voor de gelaten mentaliteit van onze landgenoten t.o.v. het lawaai.

Om lawaaihinder op privaatrechtelijk vlak te bestrijden, kan men zich ofwel op 1382 B.W. ofwel op de theorie van burenhinder *sensu stricto* beroepen⁽¹¹⁾.

Een werkelijk *doelmatige* bestrijding van het schadelijk lawaai veronderstelt dat elke daad waarbij lawaai wordt gemaakt als een « fout » in de zin van 1382 B.W. wordt aanvaard, indien de nodige voorzorgen tot lawaaidemping, die men redelijkerwijze mag eisen, niet werden in acht genomen⁽¹²⁾. Men is het er immers over eens, dat de grote meerderheid der lawaaimakende activiteiten tot een dragelijk, niet-schadelijk niveau kunnen herleid

worden⁽¹³⁾. Derhalve moet de rechtspraak, rekening houdend met de nieuwe technische middelen die kunnen aangewend worden om schadelijk lawaai te verhinderen en de nalatigheid om van deze middelen gebruik te maken als « foutief » bestempelen. Onder de toepassing van 1382 B.W. kunnen dus alle schadelijke lawaai vormen gebracht worden die *redelijkerwijze* kunnen worden vermeden.

Subsidiair kan men lawaaihinder als een vorm van burenhinder *sensu stricto* beschouwen wanneer in hoofde van de storende geen fout is te onderkennen.

Het is evident, dat de « buurman » die gestoord wordt door het lawaai van een andere « buur » geen burenen dienen te zijn in de zin van art. 649 B.W. Hierover heeft de rechter een souverain appreciatie recht. Men is het erover eens, dat voor de burenen een « erfdiensbaarheid » bestaat voor het normale, niet overmatige lawaai. Of een bepaald geluid « overdreven en abnormaal » is en derhalve niet door de buurman hoeft geduld te worden zal ondermeer gedetermineerd worden door de *tijds- en plaatsomstandigheden*⁽¹⁴⁾.

De Belgische rechtspraak neemt aldus dezelfde criteria in acht als in de landen waar dit uitdrukkelijk in het burenenrecht werd gestipuleerd. In een industriële wijk moet men meer lawaai verdragen dan in een residentiewijk; de rechter zal nagaan welke de normale en dus de niet wederrechtelijke geluiden zijn die in deze concrete omgeving moeten geduld worden.

De hinderende werking van het lawaai differentieert op een niet onaanzienlijke wijze volgens het uur waarop het de burenen stoort; eenzelfde geluid kan overdag normaal en 's nachts abnormaal zijn. Elk vermijdbaar geluid dat de nachtrust van de burenen stoort, is een abnormale last die niet hoeft gedragen te worden⁽¹⁵⁾.

Maar de tijdsomstandigheden moeten eveneens in overweging genomen worden wat de duur van het lawaai aangaat. Enkel de *habituele herhaaldelijke of duurzame excessieve* geluiden dienen in aanmerking genomen te worden voor een eventuele schadevergoeding⁽¹⁶⁾.

Het occasionele, tijdelijke lawaai, b.v. bij herstellingen, verhuis, enz. ... moet in de regel als een normale last van het nabuurschap gekwalificeerd worden⁽¹⁷⁾.

Het mag onderstreept worden dat de Zwitserse rechtspraak, deze, zelfs occasionele geluiden, wanneer ze zeer intens en vermijdbaar zijn als excessief en dus wederrechtelijk interpreteert⁽¹⁸⁾. De schade die wordt veroorzaakt door plotse occasionele geluiden die van een foutieve activiteit (1382) voortkomen, zal natuurlijk ook in ons land worden vergoed. De persoonlijke (over)gevoeligheid van de gestoorde, om de « normaliteit » van het lawaai te onderzoeken, lijkt men niet in aanmerking te nemen⁽¹⁹⁾.

De huur die de hinderende werking van het lawaai kan bewijzen zal ofwel schadevergoeding ofwel herstel in natura bekomen⁽²⁰⁾.

9. De bestrijding van het lawaai langs civiele weg, hoe nuttig ook, vnl. wanneer de rechter beveelt de nodige maatregelen te nemen om in de toekomst schadelijk lawaai te verhinderen, heeft zijn grenzen.

Stellen er zich geen onoverkomelijke moeilijkheden om duidelijk tastbare materiële schade te bewijzen, dan wordt het moeilijker wanneer het overtoollig lawaai een depreciatie van het onroerend goed of een niet gerealiseerde winst heeft veroorzaakt. Hoe met zekerheid bewijzen dat een hotelier meer klanten zou hebben indien er niet zoveel lawaai zou zijn? En hoeveel meer?

Een tweede inconvenient van de civiele middelen is het feit, dat de indijking van het lawaai a posteriori gebeurt. Wanneer het om « burenlawaai » gaat, wat meestal het geval zal zijn, kan men zijn vordering enkel

instellen indien het lawaai reeds gedurende een zekere tijd voorkomt of herhaaldelijk plaatsgrijpt. Als daarnaast de procedure aansleept (expertise — tegen-expertise), kan het twee, drie jaar duren vooraleer de rechtbank een vonnis velt, en ondertussen hebben de schadelijke gevolgen van het lawaai zich reeds laten voelen. Daaraan kan worden toegevoegd, dat de burgerlijke rechter enkel zal optreden wanneer de « gestoorde » zijn rechten wil gehandhaafd zien; de praktijk is exemplatief dat dit de « *rari nantes* » zijn.

Tenslotte verschaft het burgerlijk recht de middelen niet die nodig zijn om een algemene vermindering van het storend lawaai te bereiken. Het lawaai van de voertuigen, spoorwegen, vliegtuigen, het industriële lawaai vergen een aangepaste wetgeving die enkel op efficiënte wijze door de openbare instanties kan gevoerd worden.

10. In tegenstelling met het B.W. lijkt het S.W. wel enige interesse te hebben voor lawaaiBESTRIJDING.

Art. 561, 1° van het S.W. bestraft met een geldboete van 10 tot 20 frank en met een gevangenisstraf van één dag tot vijf dagen of met een van die straffen alleen « zij die zich schuldig maken aan *nachtgerucht* of *nachtrumoer* waardoor de rust van de inwoners kan verstoord worden ».

Art. 561, 1° ondervangt dus in principe elk geluid dat storend kan zijn voor de inwoners tijdens de nacht.

Storend lawaai veroorzaken door nalatigheid volstaat om de wet toe te passen; opzet is dus niet vereist⁽²¹⁾. Nochtans veronderstelt het in art. 561, 1° strafbaar gestelde feit een persoonlijke daad van de betichte⁽²²⁾.

Er is « *nachtgerucht* » of « *nachtrumoer* » wanneer bepaalde geluiden de rust van de inwoners *kunnen* verstoren. De rust van de inwoners (wat ruimer is dan slaap) die art. 561, 1° S.W. beschermt is een vrij relatief begrip; de grenslijn tussen de storende en niet storende geluiden is in theorie ook niet te trekken. Er wordt geen onderscheid gemaakt naar de natuur van het lawaai (concordant of discordant); een harmonieuze muzikale uitvoering⁽²³⁾ kan even storend zijn als de cacofonische geluiden van een orgie⁽²⁴⁾. Evenmin is de wijze waarop de geluiden zijn voortgebracht doorslaggevend (mense-lijke stem, muziekinstrument, slaan van deuren, grammofoon, enz. ...).

Veel zal afhangen van de *begeleidende omstandigheden* waarmede het lawaai gepaard gaat, van de normaliteit of abnormaliteit van het lawaai; zoals in het burgerlijk recht houdt men bij dit alles rekening met de ruimtelijke factor (industriële of residentiewijk, platteland of stad).

Het laatste constitutieve element van het delict voorzien in art. 561, 1° S.W. is het feit dat het storend rumoer *nachtelijk* moet zijn. De nacht is hier een feitelijk begrip. Het is *niet noodzakelijk* de tijd die verloopt tussen zonsopgang en zonsondergang, en evenmin moet de definitie gevolgd worden van art. 478 S.W. Wat men juist onder nacht zal verstaan, zal verschillen volgens de plaats waar het storend lawaai voorkomt, de tijd en de seizoenen⁽²⁵⁾. Ook de *bepaling* van « nacht » in de verschillende politiereglementen, is niet van toepassing. Het Hof van Cassatie⁽²⁶⁾ stelt een minder ruim begrip van de nacht voor en houdt zich aan de tijdspanne die verloopt tussen de reële zonsondergang en de reële zonopgang. Dit kan — o.i. — tot inconvenientes leiden wegens de zeer vroege zonsondergang in de winter en de late zonsondergang in de zomer. Niettegenstaande de zeer algemene formulering van 561, 1° S.W., worden bij zijn toepassing belangrijke restricties gemaakt⁽²⁷⁾. Aldus valt het storend nachtelijk lawaai dat gepaard gaat met het *gerechtvaardigd* uitoefenen van een recht of met de *normale* uitoefening van een beroep niet onder de strafwet⁽²⁸⁾. Aldus

het lawaai van dagbladventers, van aubades, van het luiden der klokken...

Wanneer de handelaar zijn recht om een handel uit te baten (v.b. bowling) niet op een ongewone of excessieve manier heeft uitgeoefend, zijn de geluiden die inherent zijn aan *normale* exploitatie van een dergelijke commerciële onderneming niet strafbaar⁽²⁹⁾. Het nachtrumoer valt wel onder de S.W. indien men zijn recht uitoefent in abnormale en ongewone omstandigheden of zonder rechtvaardigingsgrond⁽³⁰⁾.

Tot slot van de bespreking van art. 561, 1° kan gewezen worden op een wetsvoorstel door de heren Destenay, Grootjans en Janssens⁽³¹⁾ ingediend, ten einde de strafrechter in de mogelijkheid te stellen het storend lawaai ook gedurende de dag te sanctioneren.

Art. 1 van dit wetsvoorstel wil art. 561, 1° in volgende zin wijzigen: « Wordt gestraft, enz. ... om het even welk geluid, gedurende de dag en de nacht, dat veroorzaakt werd zonder reden of zonder noodzaak of dat is toe te schrijven aan een gebrek aan vooruitzicht en voorzorg en dat van deze aard is, dat het de rust van de inwoners in om het even welke agglomeratie in het gedrang brengt ».

11. Naast de strafwet voorzien meerdere gemeentelijke politiereglementen enkele bepalingen die diverse vormen van lawaai bestraffen. Het art. 50 van het decreet van 14 december 1789 op de inrichting van municipaliteiten en art. 3 van de wet van 16-24 augustus 1790, laat de gemeente inderdaad toe op de meest ruime manier het lawaai te bestrijden, daar de gemeente moet instaan voor de bestrijding van het rumoer dat van aard is de rust van de inwoners te storen. Verordeningen op grond van deze decreten (v.b. verbod van sirenen) kunnen ook slaan op de industriële ondernemingen, onafgezien of ze al dan niet onder de wet op de hinderlijke inrichtingen vallen⁽³¹⁾.

Aldus machtigen sommige gemeenteraden de burgemeester met het oog op het storend lawaai, de tijd te bepalen waarop degenen die een luidruchtig beroep of bedrijf uitoefenen, ertoe gehouden zijn hun werk te onderbreken of te staken⁽³²⁾.

Van deze zeer uitgebreide bevoegdheden die de decreten van 1789 en 1790 aan de gemeenten toekennen, maken deze geen of weinig gebruik om een *coherente* lawaai-bestrijding te bevorderen. Voornamelijk voor de gemeentelijke overheid van de toeristische centra stelt zich het probleem zeer acuut.

De meeste kustgemeenten regelen wel het maken van muziek in openlucht, of in koffiehuisen en danszalen, het rondrijden van radiowagens, het luidruchtig leuren met goederen, maar het is opvallend dat slechts één gemeente, nl. Oostende, het luidruchtig maken van muziek met draagbare radiotoestellen bestraft⁽³³⁾. Meer dan één strandlustige wordt nochtans geërgerd door de transistors. Even zeldzaam is een artikel zoals art. 93 van het politiereglement van Blankenberge, dat elk rumoer of lawaai verbiedt dat van aard is de rust van de inwoners te storen of een bepaling zoals art. 8, 4° van het politiereglement van Koksijde waarbij het wordt verboden, zowel « bij dag als bij nacht » de openbare rust te storen, met te zingen, te roepen of welkdanig ander gerucht te maken.

Een coherente lawaai-bestrijding impliceert dat aan de bestaande apathie van de gemeentelijke overheden een einde wordt gesteld. Op grond van hun bestaande bevoegdheid kunnen ze enkele doelmatige lawaaidempende maatregelen nemen; o.m. dient de mogelijkheid overwogen te worden om de gemeenten in geluidszones in te delen, waar dan, rekening houdend met de aard van de zone, een gedifferentieerde lawaai-bestrijding zou mogelijk zijn.

In de strijd tegen het lawaai, zijn de bepalingen in de strafwet en in politiereglementen efficiënter dan de civiele wetgeving; de openbare macht moet niet wachten tot de rechtzoekende een proces inspant, maar ze kan hier ambtshalve optreden. Maar de strafwet is uiteraard repressief; een werkelijke lawaai-betrijding veronderstelt een preventieve en methodische juridisch gesanctioneerde controle van de belangrijke lawaai-veroorzakende activiteiten, het industrieel lawaai, het verkeerslawaai en het lawaai van vliegtuigen.

12. Het probleem van de toelaatbaarheid van het lawaai stelt zich het pregnantst waar het recht op relatieve rust in competitie komt met de aan de economische vooruitgang inherente geluiden.

Kan het industriële lawaai, omwille van zijn voortdurend karakter en zijn intensiteit, een zware last zijn voor de inwoners van de buurt, dan wordt het voor de werknemer die er te werk is gesteld een werkelijk probleem van arbeidshygiëne. De maximale geluidsintensiteit die de werknemer in het arbeidsmidden, gedurende acht uur per dag kan verdragen zonder schadelijk gevolgen, is tachtig decibels ⁽³³⁾.

Naast de burgerlijke actie, die blijft openstaan voor iemand die hinder ondervindt van bepaalde vormen van industrieel lawaai, biedt de wet op de *gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke* inrichtingen (Titel I van het Algemeen Reglement op de Arbeidsbescherming) enkele mogelijkheden aan de gestoorde rechtzoekende.

a) *Preventief*, kan hij die vreest dat de oprichting in zijn buurt van een inrichting, die valt onder de toepassing van de wet op de gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen, *excessief* lawaai zou veroorzaken, zijn bezwaren schriftelijk laten gelden bij het college van burgemeester en schepenen of bij de bestendige deputatie ⁽³⁴⁾. Dit gebeurt naar aanleiding van het onderzoek « *commodo et incommodo* » (artt. 4, 6 en 7). Ook de bevoegde technische ambtenaar die zijn advies moet verlenen, kan op het gevaar van storende geluiden wijzen (art. 8). De overheid kan met deze grieven rekening houden en onder meer als exploitatievoorwaarde opleggen dat de onderneming deze en gene maatregel dient te nemen ten einde het mogelijk overdreven lawaai te dempen. Deze voorwaarden moeten door de onderneming strict worden nageleefd (art. 19) en de bevoegde technische ambtenaar is belast met de controle op de naleving ervan (art. 12).

Tegen de beslissing van het college van burgemeester en schepenen of van de bestendige deputatie waarbij de oprichting van een bepaalde onderneming werd geweigerd of werd toegestaan (al of niet onder bepaalde exploitatievoorwaarden), kan elke « *belanghebbende* » ⁽³⁵⁾ administratief beroep aantekenen bij de hogere administratieve overheid (art. 13). Tegen de eindbeslissing van de administratieve overheid is tenslotte nog een rechtsprekend beroep bij de Raad van State mogelijk. De Raad van State kan uiteraard niet beslissen over de wenselijkheid van deze of gene exploitatievoorwaarden, m.a.w. over de noodzakelijkheid van een bepaalde concrete geluidsbestrijding, maar kan enkel de administratieve beslissing, waarbij de oprichting van een « *inrichting* » werd toegestaan of verworpen, vernietigen ⁽³⁶⁾.

b) Ook *tijdens* de exploitatie van een lawaai-veroorzakende onderneming, kan de « *buur* » ofwel bij de vergunning verlenende overheid, ofwel bij de toezichthoudende overheid stappen aanwenden ten einde de exploitatievoorwaarden zó te wijzigen, dat die hinder tot de normale lasten wordt herleid. Over de opportuniteit om op dit verzoek in te gaan, oordeelt de administratieve overheid discretionair. Wanneer de administratieve overheid onder de exploitatievoorwaarden, ook geluidsvoorwaarden heeft

gesteld, die niet worden nageleefd, dan kan deze overheid de opschorting of zelfs de stopzetting van de exploitatie van de inrichting bevelen ⁽³⁷⁾. De niet-naleving van de wet op de hinderlijke inrichtingen wordt strafrechtelijk gesanctioneerd met straffen voorzien in de wet van 5 mei 1888 betreffende het toezicht op de gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke inrichtingen. Aldus is naast de klacht bij de administratieve overheid omwille van de niet-naleving der uitbatingsvoorwaarden eveneens een klacht bij het parket mogelijk. Over de vraag of de strafrechter al dan niet naast het opleggen van een straf, eveneens de sluiting van de inrichting mag bevelen, zijn de meningen verdeeld ⁽³⁸⁾.

c) De vraag kan gesteld worden *in hoever* de particulier zich nog tot de rechterlijke macht kan wenden wanneer hij meent dat een vergunningbezittende inrichting hem hindert door overdreven lawaai ⁽³⁹⁾. Inderdaad, wanneer de overheid een exploitatievergunning toekent, betekent dit, dat de exploitatie van deze inrichting volgens de administratieve overheid, de normale lasten die uit het nabuurschap ontstaan, niet te buiten gaat. Art. 24 heeft deze opwerping willen ondervangen en voorziet, dat de vergunning geen afbreuk doet aan de verplichtingen en beperkingen die uit andere regelingen kunnen voortspruiten en evenmin aan de *rechten van de derden*. Het recht op schadevergoeding op grond van art. 1382 B.W. en de toepassing van de principes van burenhinder s.s. blijven dus gewaarborgd ⁽⁴⁰⁾.

Dit recht kan ook uitgeoefend worden tegen de staat, wanneer openbare werken aanleiding geven tot abnormale ongemakken ⁽⁴¹⁾.

Het is de staat die, als eigenaar van het terrein waarop het werk zich bevindt, instaat voor een billijke compensatie van de abnormale hinder waarmede dergelijke werken gepaard gaan ⁽⁴²⁾.

Het bekomen van een uitbatingvergunning volstaat dus niet om de exploitant te immuniseren tegen de burgerlijke vordering van de burens ⁽⁴³⁾; deze vergunning regelt immers zijn situatie op het vlak van het strafrecht en het administratief recht maar verlamt geenszins het eigendomsrecht van de burens ⁽⁴⁴⁾. Ook in dit geval moet de gestoorde buur zich niet beperken tot het vorderen van schadevergoeding, maar hij kan eveneens de uitvoering van deze maatregelen eisen die nodig zijn om het overdreven lawaai in te dijken. Deze bevoegdheid is ongelimiteerd tegenover ondernemingen die *niet* onder de toepassing van de wet op de hinderlijke inrichtingen vallen; tegenover de inrichtingen die een uitbatingvergunning hebben bekomen kan de burgerlijke rechtbank deze geluidsendende maatregelen voorschrijven, op voorwaarde dat ze niet in strijd zijn met de exploitatievoorwaarden, door de administratie opgelegd, en het *bestaan* van de inrichting zelf niet in het gedrang brengen. Een deel van de rechtsleer ⁽⁴⁶⁾ blijft nochtans poneren dat de rechtbanken alle maatregelen mogen bevelen, zoals vergoeding in natura, die nodig zijn om het overdreven lawaai te stuiten en zelfs de sluiting van de inrichting zouden kunnen opleggen.

De wet op de gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen lijkt in ieder geval een aangepast rechtsmiddel te *kunnen* zijn, om het industriële lawaai op efficiënte manier te bestrijden. Het grote voordeel van deze wetgeving is haar *preventief* karakter en wanneer ze systematisch zou worden toegepast, zou een beroep op de burgerlijke rechter voor het *vermijdbare* lawaai overbodig zijn.

Een goede werking van dergelijke wetgeving veronderstelt nochtans dat de administratie over de nodige technische gegevens beschikt om onder de exploitatievoorwaarden een aantal voorwaarden te stellen die het lawaai

dempen. Dit impliceert eveneens dat de administratieve overheid voldoende voor het geluidsprobleem is gesensibiliseerd.

Wat het *onvermijdbare* industriële lawaai betreft, dat de normale lasten, die uit het nabuurschap voortspruiten, overschrijdt, kan men zich tot de burgerlijke rechter richten. Het kan wel even worden onderstreept, dat de Zwitserse burger, door zich voor dit geval op de onteigeningswetgeving te kunnen beroepen, een *ruimere rechtsbescherming* geniet.

13. Het industriële lawaai op het arbeidsmidden zelf wordt door diverse bepalingen geregeld in het kader van de wetgeving op de arbeidsbescherming.

De kritische geluidsdrempel wordt, globaal, op 85 decibels gesteld. De geneesheren-inspecteurs kunnen, telkens ze het opportuun achten, de werkgever verplichten de werknemers de nodige apparatuur ter beschikking te stellen teneinde de oororganen te beschermen tegen intens lawaai (art. 157 van titel II van de wet op de arbeidsbescherming). Het lijkt vast te staan, dat een vermindering van het arbeidslawaai niet alleen grotere rentabiliteit van het personeel meebrengt, maar tevens het aantal arbeidsongevallen doet afnemen. De werkgever schrikt er nochtans — in de regel — voor terug belangrijke investeringen te doen met het oog op de geluidsisolatie. Als oplossing stelt men de isolatie voor van luiddreunende machines en het gebruik van een « akoestische » oppervlakte ⁽⁴⁷⁾.

Tevens dringt men aan op een regelmatige geneeskundige controle van de oororganen van de arbeiders, die te werk zijn gesteld in bijzonder luidruchtige ondernemingen.

14. Volgens een opiniepeiling in West-Duitsland, enkele jaren terug, beschouwen de West-Duitsers het *verkeerslawaai* als het meest storende en ergerniswekkende lawaai ⁽⁴⁸⁾.

Daarbij komt dat het verkeerslawaai niet alleen hinderend en zenuwslopend is maar tevens de verkeersveiligheid vermindert ⁽⁴⁹⁾. Men staat werkelijk verrast dat de openbare instanties met niet meer ijver deze kwaal hebben bestreden. Er zijn wel enkele bepalingen in de wegcode die betrekking hebben op het verkeerslawaai, maar praktisch geen enkele legt *preventieve* geluidsafwerende maatregelen op. Volgens art. 47 is het verboden andere toestellen tot het geven van geluidssignalen te gebruiken dan die welke bij dit reglement zijn voorzien. De geluidssignalen moeten zo kort mogelijk worden gegeven en zijn alleen toegelaten indien het nodig is om een dreigend ongeval te voorkomen en indien het volstrekt noodzakelijk is een bestuurder die men wil inhalen, te waarschuwen.

Tussen 22 uur en het aanbreken van de dag, moet de bestuurder, in plaats van geluidssignalen te geven, de kop- of kruisingslichten herhaaldelijk kortstondig aansteken en doven.

Art. 83 omschrijft de toegelaten geluidssignalen.

Art. 60, 2 voorziet dat « de bestuurder van het voertuig al de nodige maatregelen moet nemen om te voorkomen dat de *lading* overdreven lawaai veroorzaakt ».

Tenslotte moet art. 86 worden vermeld :

1. De voertuigen met eigen beweegkracht moeten zodanig afgewerkt zijn, dat zij niet op abnormale wijze olie of verbrandingsstoffen op de weg laten vallen, het publiek geen ongemak aandoen of de dieren *door het lawaai niet doen schrikken* en, behalve bij het aanzetten van de motor, geen rook ontwikkelen.

2. De uitlaatleiding van de motor moet inwendige ver-

branding voorzien van een uitlaatinrichting die zodanig gebouwd is :

1° dat, wanneer de motor warm is en niet stationair draait, het aan de mechanische werking en het rijden van het voertuig te wijten lawaai *niet duidelijk door het lawaai* van de uitlaat overstemd wordt.

2° dat de bestuurder de werking daarvan niet kan onderbreken. In bebouwde en onbebouwde kommen, is het verboden herhaaldelijk de motor in vrijloopstand te versnellen.

Naast deze bepaling kan ook in gemeentelijke politiereglementen verkeerslawaai strafbaar worden gesteld. Zo kan men het claxoneren in een gemeente verbieden, of in een bepaalde wijk.

Onze wetgeving steekt schril af met deze van verschillende andere Westeuropese landen. In *Denemarken* bijvoorbeeld is de lawaai strijd veel uitgebreider. Alle wagens en tractoren moeten voorzien zijn van een dispositief om elk overbodig lawaai te voorkomen (artt. 11, 17, 4 en 20, 1 van het ministerieel besluit van 24 juni 1955 betreffende de constructie en de uitrusting van de voertuigen). De intensiteit van de motoren van bromfietsen mag, in volle snelheid en op een rechte lijn, niet groter zijn dan 79 decibels (art. 40).

De maximale geluidsintensiteit die door voertuigen in *Frankrijk* mag ontwikkeld worden, is vastgesteld in een uitvoeringsbesluit van de wegcode van 21 maart 1961. Volgende maxima werden vastgesteld : bromfietsen : 76 decibels ; motorvoertuigen : 80 decibels ; gewone autovoertuigen en vrachtwagens van minder dan 3,5 ton : 83 decibels ; zware vrachtwagens : 90 decibels.

In *Luxemburg* en *Duitsland* is een dergelijke regeling van geluidsnormen aanwezig.

Ook in *Italië* hebben diverse bepalingen van de wegcode betrekking op de strijd tegen het lawaai (artt. 47, 112, 113, 214, 215, 283 en 290). De belangrijkste factor in de strijd tegen het lawaai is het feit dat de motorvoertuigen *verplichtend* een geluidsdemper moeten bezitten. Het « Ministerio del Transporti » voert een doeltreffende controle uit op deze geluidsdempers. Deze moeten vooraf goedgekeurd zijn door de inspectie van het ministerie van vervoer, en moeten beantwoorden aan strenge technische normen.

Daarbij komt nog dat deze voertuigen onderworpen zijn aan een phonometrische controle bij het verlaten van de fabriek ; het rijbewijs wordt niet toegekend wanneer de geluidsdempers als onvoldoende worden beschouwd. Ook tijdens het gebruik van het voertuig is er een regelmatige revisie van geluidsdempers, die eventueel dienen vervangen of aangepast te worden. Wanneer de bestuurder op deze richtlijnen van de inspectie niet ingaat, wordt zijn rijbewijs ingetrokken.

De hoger geciteerde rechtsvergelijkende gegevens wijzen duidelijk aan in welke richting de revisie van onze wegcode dient te gebeuren. De maximale geluidsintensiteit die de diverse motorvoertuigen mogen ontwikkelen, dient vastgesteld te worden en er moeten preciese en preventieve middelen worden gelibelleerd waarbij een voortdurende geluidscontrole efficiënt kan worden doorgevoerd.

De vraag of men een burgerlijke actie kan instellen tegen overdreven verkeerslawaai, mag o.i. bevestigend worden beantwoord. Geen enkel geval is ons bekend waarbij de rechtbanken over een dergelijk geval een uitspraak hebben gevelde. Men kan zich nochtans voorstellen dat het voortdurend op- en afrijden van vrachtwagens een overmatig lawaai teweegbrengt dat niet meer als een normale last van het nabuurschap kan worden gekwalificeerd.

15. In de strijd tegen de toenemende geluidsoverlast, heeft het *vliegtuiglawaai*, geactiveerd door de ontwikkeling van het vliegwezen, een weinig benijdenswaardige plaats verkregen. Samen met de sirene van een transatlantiek, staat het lawaai door een reactievliegtuig veroorzaakt, aan de top van de schadelijke geluiden⁽⁵⁰⁾. De vermeerdering van de motorcapaciteit en vnl. de vervanging van de gewone motoren door straalmotoren, geeft aanleiding tot « het verwekken van enorme klankvolumen, waarbij voor degenen die zich in de nabijheid van het vliegtuig bevinden horen en zien vergaat »⁽⁵¹⁾.

Op de vliegtuigconstructeurs en de luchtvaartondernemingen rust de verantwoordelijkheid om de nodige technische maatregelen te nemen die van aard zijn het lawaai van het moderne vliegtuig in te dijken. De I.O.A.O. (International Civil Aviation Organisation) en de I.A.T.A. (International Air Transport Association) hebben in die zin enkele richtlijnen opgesteld⁽⁵²⁾; de constructeurs leggen een aantal procedures vast die moeten nageleefd worden bij het landen en opstijgen.

Maar naast de techniek is het ook de taak van de wetgever om op doeltreffende manier tegen het vliegtuiglawaai in te grijpen. De Belgische wetgever blijkt weinig tekenen van paraatheid te geven om deze « apokalyptische Geräuschkataster »⁽⁵³⁾ van de vliegtuigen op een of andere manier te ondervangen.

Men kan enkel wijzen op enkele algemene veiligheidsbepalingen in het Belgische luchtvaartrecht, als de in acht te nemen minimale vlieghoogten het vliegverbod boven dichtbevolkte agglomeraties⁽⁵⁴⁾ en het verbod voor militaire vliegtuigen om de geluidsmuur te doorbreken, behalve in bepaalde zones en onder stricte voorwaarden⁽⁵⁵⁾.

De lacunes in het Belgische « geluidsrecht » steken schril af met de in het buitenland bestaande reglementering. In West-Duitsland zijn reeds verschillende maatregelen getroffen ter uitwerking van de wetsbepaling die vermindering van de geluidshinder door vliegtuigen voorschrijft. O.o. op volgende punten: 1. het vliegtuig zelf; 2. minimale vlieghoogten; 3. speciale voorschriften voor reclamevluchten; 4. lawaai verminderende startprocedures; 5. lawaai verminderende routes; 6. landingsvoorschriften; 7. startverbod in de nacht voor straalvliegtuigen; 8. stationair draaien; 9. oefenvluchten (de Lufthansa heeft de training van de piloten voor Boeing-vliegtuigen naar het buitenland verplaatst); 10. Opstelling van apparatuur om de toegelaten geluidsterkte te controleren⁽⁵⁶⁾. Eveneens in West-Duitsland wordt een luchtvaartuig, krachtens het Luftverkehrsgesetz, enkel tot het verkeer toegelaten als de technische uitrusting ervan zodanig is, dat het bij zijn gebruik optredende vermijdbare geluid niet meer voorkomt.

De gezijgde Zwitserse Luchtvaartwet voorziet, dat de Bundesrat voorschriften uitvaardigt voor het gebruik van het luchtruim o.a. ter bestrijding van het lawaai (art. 12) en dat het Ministerie van Luchtvaart bij het verlenen der vergunningen bijzondere maatregelen treft o.m. met het oog op de lawaai bestrijding (art. 15). Alle vliegtuigen van de pilotschool van Swissair zijn sinds maart 1966 met lawaaidempers uitgerust, waardoor de geluidshinder op 150 m hoogte is gereduceerd tot die welke een personenauto in Zwitserland op een afstand van zeven meter mag maken⁽⁵⁷⁾.

In Frankrijk beveelt een rapport van het Ministerie van Volksgezondheid de aanleg aan van vier woonzones rond vliegvelden; naargelang de graad van het lawaai wordt elke nieuwbouw ofwel verboden, ofwel afgeraden, ofwel moet hij gebeuren met isolerend materiaal.

In Engeland is London Airport (Heathrow) één van de vliegvelden die omgeven zijn door geluidsmeters, die het toegelaten lawaai voor nacht- en dagverkeer te controleren⁽⁵⁸⁾.

Bij de voorbereidende werkzaamheden van de Conventie van Rome van 1952, die België heeft ondertekend en die werd goedgekeurd door de wet van 14 juli 1966⁽⁵⁹⁾, heeft men uitdrukkelijk de hypothese onderzocht waarbij overmatig *vliegtuiglawaai* schade zou veroorzaken⁽⁶⁰⁾. Het verdrag voorziet in art. 1, al. 1, dat iedere persoon die op het aardoppervlak schade lijdt, onder de bij het verdrag bepaalde voorwaarden, recht heeft op een vergoeding enkel en alleen door het feit dat het vaststaat, dat de schade te wijten is aan een zich in de lucht bevindend luchtvaartuig of aan een daaruit vallende persoon of zaak. Het verdrag spreekt zich dus uit voor de objectieve aansprakelijkheid van de houder van het luchtvaartuig. Maar men past de risico-aansprakelijkheid niet meer toe wanneer de schade alleen te wijten is aan het feit dat het vliegtuig door het luchtruim vliegt en daarbij de bestaande normen van het luchtverkeer in acht neemt (art. 1; al. 2). Deze uitzondering werd, niet tegenstaande het verzet van de U.S.A., uitdrukkelijk gestipuleerd teneinde de theorie van het risico niet toe te passen op schade veroorzaakt door lawaai. De Conventie van Rome zal nochtans wel van toepassing zijn indien men kan aanvoeren dat de piloot de luchtverkeersregelen niet in acht genomen heeft.

Wanneer geluidsschade door vliegtuigen is aangebracht, dan zal men zich in de regel ofwel op 1382 B.W. ofwel op hinder uit nabuurschap beroepen.

Art. 1382 B.W. invoeren, impliceert een zeer zware bewijslast voor de eiser. Het bewijs van de fout, van haar causaal verband met de schade en van de identiteit van het schadeveroorzakend vliegtuig is in praktijk zeer moeilijk te leveren⁽⁶¹⁾.

Het zijn vnl. de « burens » van een vlieghaven die de schadelijke gevolgen van het vliegtuiglawaai aan den lijve ondervinden. Het voortdurend landen en opstijgen van vliegtuigen kan onwensbare fysische en psychische gevolgen hebben; het leidt ook tot een depreciatie van de waarde van de onroerende goederen in de omgeving van het vliegveld. Dit ondervonden de bouwer en de eigenaars van een groot flatgebouw aan de buitenkant van de stad Nice⁽⁶²⁾. Toen het erop aankam hun appartementen te verkopen, vonden ze geen kopers wegens de onmiddellijke nabijheid van het vliegveld. In feite was de bewoning op die plaats voor het ingebruiknemen van de moderne straalvliegtuigen (vnl. Caravelles) heel goed mogelijk, maar sedert het landen en opstijgen van de nieuwste vliegtuigtypes, was de toestand onhoudbaar geworden.

In hun eis tot schadevergoeding tegen *Air France* steunden ze zich o.m. op *hinder uit nabuurschap*⁽⁶³⁾. Dit geschil leidde tot de volgende overweging van de rechtbank te Nice: « Attendu que l'action en responsabilité des demandeurs doit donc être déclarée fondée s'il est prouvé que les appareils d'Air France causent par leurs évolutions un dommage dépassant les inconvénients normaux du voisinage, sauf à tempérer les indemnités s'il y a faute des victimes ». De eis, gesteund op hinder uit nabuurschap s.s., lijkt voor de « burens » van een vliegveld de meest aangewezen weg te zijn om schadevergoeding te bekomen voor excessief, herhaaldelijk en duurzaam vliegtuiglawaai. Weliswaar moeten zij die in de omgeving van een vliegveld wonen het normale lawaai, dat van een vliegtuigbedrijvigheid uitgaat, dulden, maar dit kan niet leiden tot een volledige immuniteit van de vliegtuig-exploitant. Een vergoeding voor het uitzonderlijk overmatig lawaai, dat uitgaat van de nieuwste vliegtuigtypes, dringt zich dan ook op.

16. Als men de Belgische wetgeving op de geluidsbestrijding als maatstaf mag nemen dan is het incasseringsvermogen van de Belgen ten opzichte van het lawaai,

opvallend groot. Van een werkelijke juridische lawaai-bestrijding is in ons land geen sprake. België steekt schril af met wat in sommige andere landen daartoe is gepresteerd. Als «het» voorbeeld met ongetwijfeld Zwitserland worden geciteerd. Een deskundigen-commissie onder het gezag van het Zwitserse Ministerie van justitie stelde een volumineus rapport op ⁽⁶⁴⁾, dat aanduidt hoe de meest diverse lawaai-vormen dienen aangepakt te worden. Eveneens in Zwitserland bestaat een afzonderlijke lawaai-bestrijdings-afdeling bij de politie.

Het is evident dat de juridisch-technische middelen van het burgerlijk recht op dit ogenblik niet meer volstaan om de overmatige geluidslast in te dijken. De *niet-preventieve* bescherming van het recht op (relatieve rust) door het eigendomsrecht en door de burgerlijke verantwoordelijkheid is ontoereikend.

Terecht mag men, zoals Zonderland het noemt, bij de wetgever aandringen op de vorming van een «wettelijk oor».

Vele van de overmatige lawaai-vormen kunnen, dank zij de bestaande technische mogelijkheden, vermeden worden. De techniek kan geluidsdichte woningen verschaffen en toch komen ze niet voor. Daarom moet *wettelijk* de verplichting opgelegd worden dat de diverse lawaai-bronnen van *excessieve* en *vermijdbare* geluiden op dergelijke wijze hun activiteit uitoefenen dat deze geluiden binnen redelijke perken worden herleid. Een dergelijke uitbouw van een «wettelijk oor» impliceert de kwantitatieve vaststelling door de wetgever van wat *excessief* lawaai is. Dit veronderstelt een gedifferentieerde geluidscodex volgens de aard der verschillende lawaai-bronnen (industrie, lucht- en landverkeer, openbare werken, enz.)

De invoering van een algemene geluidsbestrijdende bepaling in het strafwetboek, met daarnaast een gedetailleerde lijst van gereguleerde lawaai-bronnen kan overwogen worden. De administratieve overheid die in een niet onbelangrijk aantal gevallen kan gebruik maken van de wet op de hinderlijke inrichtingen moet met meer krachtadigheid en competentie, geluiddempende voorwaarden aan de industrie opleggen. Een geluidstillende aanpassing van de verkeerscode kan gebeuren door numerieke geluidsnormen op te leggen, aan dewelke ieder voertuig dient te beantwoorden. Dit alles en het ontdekken van de nodige juridische middelen, noodzakelijk om een «wettelijk oor» uit te bouwen, veronderstelt een actieve samenwerking tussen de juristen en de technici.

Enkel het recht is in staat, zoals Oftinger het formuleert, de scheppende kracht van de techniek zo te doen aanwenden dat dit een vermindering in plaats van een vermeerdering van het lawaai tot gevolg heeft.

(1) Helmut Kallrath, *Lärm als polizei- und ordnungsrechtliches Problem*, Köln, 1959, blz. 1.

(2) J.H. Beekhuis, *Geluidshinder door het luchtverkeer*, mededelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, deel 29, nr. 1, blz. 4; een uitgebreide beschrijving van de fysische en psychische gevolgen van het lawaai op de mens vindt men in «*La lutte contre le Bruit*», Strasbourg, 1964, blz. 6 tot 20.

(3) Mr. P. Zonderland, *Geluidshinder als uitdaging van het recht*, in het Nederlands Juristenblad, 1966, nrs 20 en 21, blz. 435.

(4) Karl Oftinger, *Lärmbekämpfung als Aufgabe des Rechts*, Zürich, 1956.

(5) Spater, *Michigan Law Review*, June 1965, blz. 1374.

(6) *Rapport sur la lutte contre le bruit*, Document 1535, Strasbourg, 1964, p. 21.

(7) Karl Oftinger, o.c., blz. 32 tot 34.

(8) Karl Oftinger, o.c., blz. 21.

(9) Karl Oftinger, o.c. blz. 56 tot 57.

(10) R. Derine, *Preadvies, Hinder bij Nabuurschap*.

(11) R. Derine, o.c., nr. 1.

(12) Pierre Loridon, *Les aspects juridiques de la lutte contre le bruit*, Lyon 1963, p. 78.

(13) René Chocolle, *Le bruit*, Collect. Que Sais-je? nr. 855; W. Zeller, *Technique de défense contre le bruit*, 1954.

(14) R. Derine, o.c. nr. 27 en de aldaar geciteerde verwijzingen.

(15) Pierre Loridon, *Les aspects juridiques de la lutte contre le bruit*, Lyon 1963, blz. 23.

(16) Paris, 28 april 1860, D.1860.2.117; Paris, 9 december 1904, D.1905.2.32; Besançon, 12 december 1935, *Gaz. du Palais*, 1936, blz. 1.227.

(17) Pierre Loridon, o.c., blz. 26 en 27.

(18) Karl Oftinger, o.c., blz. 37.

(19) Brussel, 2 december 1966, R.W. 1966-67, 1528; R. Derine, o.c., nr. 27.

(20) R. Derine, o.c., nr. 32.

(21) Marchal en Jaspas, *Droit Criminel*, blz. 782n, nr. 2406, 1°; Rigaux en Trousse, *Codes de Police*, 1, blz. 310.

(22) Cass., 3 oktober 1960, R.W. 1961-62, kol. 485; Marchal en Jaspas, o.c., blz. 782, nr. 2406, 2°; Jean Constant, *Manuel de Droit Pénal*, Deel II, 2, nr. 1410.

(23) Cass. 23 maart 1903, *Pas.* 1903, I, 143.

(24) G. Schuind, *Traité pratique de Droit Criminel*, I, blz. 304.

(25) *Corr. Ieper*, 9 juni 1960, *Pas.* 1961, 111, 17; Marchal en Jaspas, o.c., blz. 783.

(26) Cass., 12 juni 1944, *Pas.*, 1944, I, 385.

(27) Rigaux en Trousse, o.c., blz. 315.

(28) Cass., 3 oktober 1960, J.T., 1960, blz. 98; R.W. 1961-62, kol. 485.

(29) Cass., 12 juni 1959, J.T. 1960, blz. 139.

(30) Cass., 23 maart 1903, *Pas.* 1903, I, 143; cfr. J.T. 1963, blz. 199.

(31) H. Leenaerts, *Gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen* adm. lex., nrs 14 tot 16.

(32) vb. art. 95 van het politiereglement van Blankenberge.

(33) *Politiereglement* van Oostende, art. 188.

(34) *Rapport sur la lutte contre le bruit*, document 1535, blz. 34.

(35) In titel I, hoofdstuk II, van het Algemeen Reglement op de Arbeidsbescherming somt de wet de inrichtingen op die onder het toepassingsgebied van de wet vallen; er worden twee klassen voorzien. Over de vergunning voor inrichtingen van tweede klasse doet in de regel het college van burgemeester en schepenen uitspraak; omtrent de inrichtingen van eerste klasse beslist de bestendige deputatie (art. 2, 2°).

(36) Wordt op ruime wijze geïnterpreteerd, H. Leenaerts, o.c., nr. 80.

(37) Wet van 23 december 1946, art. 9; H. Leenaerts, o.c., nr. 90 en 91.

(38) Art. 19 en volgende, H. Leenaerts, o.c., nr. 108-109;

(39) M.A. Flamme, *Les établissements dangereux face à l'administration et aux voisins*, in *L'entreprise dans la cité*, blz. 253.

(40) R. Derine, o.c., nr. 33.

(41) Brussel, 26 mei 1961, *Annales Notariat*, 1961, blz. 239 en Cass., 21 febr. 1963, *Pas.*, 1963, I, 687.

(42) Rb. Liège, 7 juni 1966, J.T. 1967, blz. 482 met noot van A. Flamme.

(43) M.A. Flamme, o.c., blz. 265.

(44) De Page, *Traité*, deel V, nr. 936.

(45) Gent, 19 juni 1958, R.W. 1958-59, kol. 1607; Cass., 27 april 1962, *Pas.* 1962, 938; Raad van State, 22 februari 1952, R.J.D.A. 1952, blz. 211; Raad van State, 10 april 1964, R.A.A. 1964, blz. 328; H. Leenaerts, o.c., nrs 12 en 119; M.A. Flamme, o.c., blz. 261;

(46) Cass. 27 april 1962, *Pas.* 1962, I, 938 en conclusies van advocaat-generaal Dumon in het R.W. 1962-63, kol. 58; M.A. Flamme, o.c., blz. 269 en de aldaar geciteerde rechtspraak; R. Derine, o.c., nr. 33 en 34.

(47) Ondermeer, Tielemans, *Répertoire Adm.*, VII, Fabriques et manufactures, blz. 226 tot 232; H. Leenaerts, o.c., nrs 97 tot 102; R. Derine, o.c., nr. 34.

(48) *Rapport van het Congres te Wenen in 1967 over L'accroissement des dangers dans la vie quotidienne de l'homme par suite du développement technique et scientifique*, blz. 99 en 100.

(49) K. Oftinger, o.c., blz. 81.

(50) K. Oftinger, o.c., blz. 81.

(51) Chocolle, *Le bruit*, Coll. Que Sais-je? blz. 93.

(52) J.H. Beekhuis, o.c., blz. 9.

(53) J.H. Beekhuis, o.c., blz. 10.

(54) K. Oftinger, o.c., blz. 95.

(55) K.B. van 15 maart 1954 op het luchtverkeer, art. 48; K.B. van 11 juni 1954 en K.B. van 14 april 1958 tot uitvoering van de wet van 27 juni 1937.

(56) Onderrichting van louter militaire aard.

(57) M.P. Zonderland, o.c., blz. 441.

(58) M.P. Zonderland, o.c., blz. 443.

(59) M.P. Zonderland, o.c., blz. 443.

(60) Verschenen in het Belgisch Staatsblad van 27 september 1966.

(61) K.M. Beaumont, *Damage by Aircraft to property on the surface* in Festschrift für Otto Riese, Karlsruhe, 1964, blz. 475 e.v.; A. Clerens, De verdragen van Rome van 1933 en 1952, R.W. 1958-59, kol. 1377; M. De Juglart, La Convention de Rome du 7 octobre 1952, Paris, 1956, blz. 19; R. Golstein, La responsabilité dans la navigation aérienne et la nouvelle convention de Rome, R.G.A.R. 1953, 5090; M. Saborta, La réparation des dommages causés au sol par les aéronefs. La convention de Rome du 7 octobre 1952.

(62) Trib. de comm. Marseille, 10 januari 1939, Gaz. Pal.

1939, I, 355; Paris, 27 februari 1961, Rev. fr. dr. aérien, 1961, blz. 279.

(63) Trib. gr. inst. Nice, 9 december 1964, Dalloz J. 1965, blz. 221 e.v. met noot van Derrida; Juris Classeur Périodique, 1965, 11, nr. 14.074 met noot van de Juglart; Revue Gén. de dr. aérien, 1964, 416 met noot van de Villeneuve; J.H. Beekhuis, o.c., blz. 17 tot 19.

(64) We laten de bevoegdheidsgeschillen en de andere rechtsgronden waarop eisers zich steunden, eigen aan de Franse luchtvaartwetgeving, buiten beschouwing.

(65) Lärmbekämpfung in der Schweiz, Bern, 1963, 375 blz.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE.

1e Kamer. — 26 januari 1968.

Eerste voorzitter: M. Bayot.
Raadsheer-verslaggever: M. Neven.
Advocaat-generaal: Mr. Dumon.
Advocaten: Mrs. Fally en Van Ryn.

Bewijs. — In burgerlijke zaken en in zaken van koop-handel. — Oorlogspensioenen. — Wijziging in de staat van de rechthebbende. — Verplichting voor de gemeente de Nationale Kas te verwittigen. — Sanctie. — Uitvoering van de verplichting. — Bewijslast.

Krachtens de bepalingen van art. 12, lid 2 van de wet van 23 januari 1925 tot oprichting van een Nationale Kas voor oorlogspensioenen moeten de gemeentebesturen aan die instellingen onmiddellijk bericht geven van alle veranderingen in de staat van een rechthebbende op pensioenen, die van die aard zijn dat de rechten van deze laatste gewijzigd worden. Art. 12, lid 4 stelt de gemeente aansprakelijk voor de betalingen die de Nationale Kas, door hun schuld, ten onrechte doet.

Uit de regelen van de bewijslast zoals die uit art. 1315 B.W. voortvloeien, volgt dat het de gemeente behoort te bewijzen dat zij haar verplichting nagekomen is door aan de Nationale Kas bericht te geven en dat die kas niet ertoe gehouden is het negatief feit te bewijzen dat het gemeentebestuur dat bericht niet gegeven heeft.

Nationale Kas voor Oorlogspensioenen
t./ Gemeente Hoeilaart.

Gelet op het bestreden arrest, op 26 januari 1966 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artt. 1147, 1302, 1315, 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek, 12 van de wet van 23 januari 1925 tot oprichting van een Nationale Kas voor oorlogspensioenen, 12 en 13 van het K.B. van 8 februari 1925 tot uitvoering van gezegde wet,

doordat, nu eiseres verweerster gedaagd had tot terugbetaling van zekere aanvullingen en vermeerderingen van een pensioen van oorlogsweduwe en van een rente voor frontstrepen, die onverschuldigd waren betaald aan V.S., en haar vordering gesteund had hierop, dat verweerster nagelaten had haar onmiddellijk te verwittigen van het hertrouwen van de belanghebbende, zoals zij daartoe verplicht was krachtens de artt. 12 van de wet van 23 januari 1925 en 12 van het K.B. van 8 februari 1925, het bestreden arrest eiseres haar vordering ontzegt op de gronden, «dat de Nationale Kas tot plicht heeft, overeenkomstig het in art. 1315 van

het Burgerlijk Wetboek vervat algemeen principe, het bewijs te leveren van de toestand waarop zij zich beroept en derhalve van het door haar tegen de gemeente Hoeilaart ingebrachte verzuim;... dat de Nationale Kas zich ertoe niet kan beperken aan te tonen dat er op de gemeente een verplichting rustte; dat zij bovendien tot plicht heeft de niet-uitvoering ervan te bewijzen; dat indien, zoals door de Nationale Kas wordt staande gehouden, de verplichting van de gemeentebesturen in casu een resultaatsverbintenis uitmaakt, desniettemin voor de schuldeiseres van een vergoeding, een gehoudenheid bestaat de niet-verwezenlijking van bedoeld resultaat te bewijzen, namelijk, in de huidige zaak, dat aan de Nationale Kas het bericht van het hertrouwen niet is toegekomen; dat daarna, en gesteld dat de niet-uitvoering komt vast te staan, alsdan aan de schuldenares de plicht en het recht zal overblijven te bewijzen dat het ontbreken van berichtgeving niet aan haar maar aan een vreemde oorzaak is te wijten, zoals onder meer, het feit van de schuldeiseres (zelf); ... dat de Nationale Kas het bewijs niet levert dat het bericht van het hertrouwen van V. haar niet is verzonden en toegekomen»,

terwijl de artt. 12 van de wet van 23 januari 1925 en 12 van het K.B. van 8 februari 1925, luidens welke het gemeentebestuur aan de Nationale Kas onmiddellijk bericht geeft van elke verandering van de toestand van de belanghebbenden, aan de gemeente een bepaalde verplichting of verplichting tot resultaat opleggen, waarvan de niet-nakoming leidt tot betaling van schadevergoeding, bij toepassing van evengenoemde bepalingen van art. 13 van gemeld K.B. en van de artt. 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek,

en terwijl de gemeente, om van haar aansprakelijkheid ten deze ontslagen te zijn, diende, in conformiteit, zoniet met de artt. 1147 en 1302, dan toch in elk geval met art. 1315, lid 2, van het Burgerlijk Wetboek, het bewijs ervan te leveren dat zij aan de Nationale Kas het voorgeschreven bericht heeft gegeven, en dat deze kas harerzijds het negatieve feit van de niet nakoming van de verplichting waarvan sprake niet behoeft te bewijzen:

Overwegende dat de wet van 23 januari 1925 tot oprichting van een Nationale Kas voor oorlogspensioenen de gemeentebesturen oplegt van de naamlijsten van de rechthebbenden op pensioenen, renten en toelagen nota te houden in het bevolkingsregister en op de index waarvan het houden door vroegere bepalingen geregeld is; dat luidens art. 12, lid 2, van evengenoemde wet, «De gemeentebesturen aan die instelling onmiddellijk bericht geven van het overlijden van een rechthebbende op pensioen, rente of toelage, alsmede van elke verandering van de toestand of van het adres en van elke wijziging in de samenstelling van het gezin der belanghebbenden, welke van aard zijn derzelver rechten en de daarmede verbandhoudende verplichtingen

van de Staat teniet te doen, te verminderen of te verhogen (huwelijk, echtscheiding, scheiding van tafel en bed, vervallenverklaring van de vaderlijke macht, overlijden, en geboorte van kinderen enz.) » ;

Overwegende dat art. 12, lid 4, de gemeenten aansprakelijk stelt voor de betalingen die de Nationale Kas, door hun schuld, ten onrechte doet ;

Overwegende dat uit de regelen van de bewijslast zoals die uit art. 1315 van het B.W. voortvloeien, volgt dat het de gemeente behoort te bewijzen dat zij haar verplichting nagekomen is door aan de Nationale Kas bericht te geven en dat die kas niet ertoe gehouden is het negatief feit te bewijzen dat het gemeentebestuur dat bericht niet gegeven heeft ;

Overwegende dat het arrest, door er anders over te beslissen, de voormelde wetsbepaling geschonden heeft ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal gemaakt worden op de kant van de vernietigde beslissing ;

Veroordeelt verweerster in de kosten ;

Verwijst de zaak naar het Hof van beroep te Gent.

HOF VAN CASSATIE.

1° Kamer. — 7 december 1967.

Eerste voorzitter : M. Bayot.

Raadshoer-verslaggever : M. Valentin.

Procureur-generaal : M. Hayoit de Termicourt.

Advocaten : Mrs. Bayart en Faurès.

Arbeidsongevallen. — Bewijs. — Erkenning van het bestaan van het ongeval. — Door werkgever of verzekeraar. — Geldig. — Strekking van de artt. 21 en 26 arbeidsongevallenwet.

Noch de artikelen 21 en 26 arbeidsongevallenwet, noch het wetsbesluit van 13 december 1945 stellen de erkenning door de werkgever of zijn verzekeraar van het bestaan van het ongeval, waardoor de werknemer volgens zijn verklaring is getroffen, zonder gevolg.

Art. 21 slaat enkel die overeenkomsten met nietigheid die strijdig zijn met de wetsbepalingen waarbij de toepassingsvoorwaarden van de arbeidsongevallenwet worden gesteld of de vergoedingen worden vastgesteld die aan de getroffen en of aan hun rechthebbenden verschuldigd zijn.

Art. 26 onderwerpt aan de formaliteiten die het voorschrijft slechts de overeenkomsten betreffende de te verlenen vergoedingen.

N.V. De Schelde t./Devalte.

Gelet op het bestreden vonnis, op 12 november 1965 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Luik ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artt. 21 van de wetten betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit arbeidsongevallen, gecoördineerd bij K.B. van 28 september 1931, en 1 van de besluitwet van 13 december 1945 betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit ongevallen die zich op de weg naar of van het werk voordoen, verlengd bij art. 12 van de wet van 10 juli 1951 betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit arbeidsongevallen,

doordat het bestreden vonnis, bij bevestiging van het

beroepen vonnis van de Vrederechter van het eerste kanton te Luik, voor recht zegt dat eiseres verweerster had vrijgesteld van de tijdige voorlegging van de bewijsgronden van een arbeidsongeval door, uit welken hoofde ook, te erkennen dat het bedoelde ongeval wel degelijk op de weg van het werk was overkomen en de geldelijke tegemoetkoming te haren laste meebracht, en beslist, op grond van de onherroepelijke erkenning van eiseres, dat er dus een arbeidsongeval was geweest,

terwijl krachtens art. 21 van voornoemde gecoördineerde wetten, die op grond van art. 1 van voormelde besluitwet ten deze van toepassing zijn, de rechten en verplichtingen inzake ongevallen overkomen op de weg van het werk zaken zijn waarover men, volgens de wet, niet kan beschikken en waarover het verboden is daden te treffen, waaruit volgt dat de beweerde erkenning van eiseres, zelfs in de onderstelling dat ze vaststaat, nietig was en geen gevolg kon hebben ;

Overwegende dat uit de vaststellingen van de feitenrechter en uit de conclusie van eiseres blijkt dat niet werd betwist dat, indien het door verweerster aangevoerde ongeval zich werkelijk had voorgedaan, het op de weg van het werk was overkomen ; dat eiseres beweerde dat, ondanks haar erkenning vóór het instellen van de rechtsvordering, het « bewijs van de werkelijkheid van het ongeval op haar (verweerster) rustte » ;

Overwegende dat geen enkele in het middel vermelde wetsbepaling de erkenning, door de werkgever of zijn verzekeraar, van het bestaan van het ongeval waardoor de werknemer, volgens zijn verklaring, is getroffen, zonder gevolg stelt ;

Dat inzonderheid art. 21 van de gecoördineerde wetten betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit arbeidsongevallen enkel de overeenkomsten met nietigheid slaat die strijdig zijn met de wetsbepalingen waarbij de toepassingsvoorwaarden van die wetten worden gesteld of de vergoedingen worden vastgesteld die aan de getroffen en of aan hun rechthebbenden verschuldigd zijn ; dat art. 26 van dezelfde wetten aan de formaliteiten die het voorschrijft slechts de overeenkomsten betreffende de te verlenen vergoedingen onderwerpt ;

Overwegende, bijgevolg, dat het vonnis, door te beslissen dat eiseres door haar erkenning van de werkelijkheid van het ongeval was gebonden, geen enkele van de in het middel vermelde wetsbepalingen heeft geschonden ;

Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

Om deze redenen :

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

NOOT : Zie Paul Horion, *Traité des accidents du travail* (1964), n° 224.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

RAAD VAN STATE

3e Kamer. — 4 juli 1967.

Eerste Voorzitter : M. Somerhausen.
Raadsheren : de H.H. De Bock en Rémion.
Auditeur : M. Dumont.

Commissie van openbare onderstand. — Regelingen. — Toezicht.

Op grond van art. 93, tweede lid van de wet van 10 maart 1925 worden de dienstregelingen, vastgesteld door de C.O.O. voor de onderstandsinstellingen die zij beheren, zo het gemeentelijke commissies geldt, ter goedkeuring onderworpen aan de gemeenteraad.

Die bepaling, welke de autonomie van de C.O.O. beperkt, heeft alleen betrekking op de onderstandsinstellingen zoals godshuizen, ziekenhuizen, weeshuizen, enz.; de toepassing ervan mag niet worden uitgebreid tot andere diensten van de C.O.O.

De beslissing waarbij de C.O.O. de uurregeling voor haar ontvanger bepaalt, is geen wijziging van de dienstregeling in de zin van art. 93.

Het feit dat de toezichhoudende overheid geen gebruik heeft gemaakt van haar bevoegdheid om de handeling van een gemeenteoverheid te vernietigen, is geen handeling welke vatbaar is voor vernietiging op grond van art. 9 van de wet van 23 december 1946.

Divers t./ C.O.O. Forchies-la-Marche en Gouverneur van Henegouwen.

Arrest nr. 12.519

Gezien het op 11 januari 1967 ingediende verzoekschrift, waarbij Albert Divers de nietigverklaring vordert :

1° van de beslissing van de Commissie van openbare onderstand van Forchies-la-Marche van 6 september 1966, die de uurregeling voor zijn prestaties vaststelt ;

2° van de beslissing van de gouverneur van de provincie Henegouwen van 21 oktober 1966 om eerstbedoelde beslissing uitwerking te laten krijgen ;

Overwegende dat de eerste tegenpartij verzoeker op 28 december 1959 heeft benoemd tot ontvanger in vast verband en de omvang van zijn prestaties heeft bepaald op vijftien uren per week ; dat die beslissing op 15 januari 1960 door de gemeenteraad goedgekeurd is ; dat de eerste tegenpartij de uurregeling voor verzoekers prestaties op 6 september 1966 als volgt heeft vastgesteld : zaterdag van 8 tot 13 uur, dinsdag, woensdag, donderdag en vrijdag van 18 uur tot 20 uur 30 ; dat die beslissing aan het provinciebestuur gezonden is, waar ze op 12 september 1966 is ingekomen ; dat de gouverneur verzoeker heeft gevraagd zijn reeds mondeling geformuleerde bezwaren tegen die beslissing schriftelijk uiteen te zetten ; dat de gouverneur die beslissing op 21 oktober 1966 voor akkoord geparafeerd heeft en op 4 november 1966 aan verzoeker heeft bericht, dat ze uitwerking mocht krijgen ;

Overwegende dat verzoeker betoogt dat, volgens artikel 93 van de wet van 10 maart 1925 tot regeling van de openbare onderstand, de beslissing van de eerste tegenpartij maar uitwerking kon hebben na goedkeuring door de gemeenteraad, in zover dat zij een dienstregeling zou hebben gewijzigd, en dat de gouverneur dus zijn bevoegdheid te buiten is gegaan waar hij, zonder dat die goedkeuring er was, besloten heeft dat de beslissing van de Commissie van openbare onderstand uitwerking mocht hebben ;

Overwegende dat het eerste lid van het in het middel genoemde artikel 93 bepaalt : « De dienstregelingen, door de commissiën vastgelegd voor de onderstaande instellingen die zij beheren, worden ter goedkeuring onderworpen aan de gemeenteraad, zo het de gemeentelijke commissie geldt, aan de bestendige deputatie, zo het de intercommunale commissie geldt » ; dat die bepaling, welke de autonomie van de commissie van openbare onderstand beperkt, alleen betrekking heeft op de onderstandsinstellingen zoals ziekenhuizen, godshuizen, weeshuizen, enz. en dat de toepassing ervan niet mag worden uitgebreid tot andere diensten van de commissie van openbare onderstand ; dat die beslissing waarbij de commissie van openbare onderstand de uurregeling voor haar ontvanger bepaalt geen wijziging is van de dienstregeling in de zin van artikel 93 ; dat die beslissing dus uitvoerbaar was, tenzij ze door de gouverneur werd vernietigd binnen de termijnen bepaald in de artikelen 86 en 87 van de gemeentewet, die door artikel 96bis van de wet van 10 maart 1925 op de commissies van openbare onderstand toepasselijk zijn verklaard ; dat de termijn voor het instellen van beroep bij de Raad van State gestuit is door het bezwaarschrift dat verzoeker aan de gouverneur heeft gezonden, maar dat aan die stuiting een eind is gekomen veertig dagen nadat de bestreden beslissing bij het provinciebestuur is ingekomen, dit is op 21 oktober 1966 ; dat het beroep meer dan zestig dagen nadien en dus te laat is ingesteld ;

Overwegende dat het de gouverneur weliswaar vrijstond de beslissing van de commissie van openbare onderstand te vernietigen, maar dat het feit dat hij van die bevoegdheid geen gebruik heeft gemaakt, geen handeling is welke vatbaar is voor vernietiging door de Raad van State op grond van artikel 9 van de wet van 23 december 1946 ; dat het beroep niet ontvankelijk is wat zijn tweede onderwerp betreft.

Besluit :

Artikel 1. — Het beroep is verworpen.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN.

10 maart 1967.

Voorzitter : M. De Preter.

Rechters : M. Massa en Mevrouw de Man.

Advocaten : Mrs. Lenaerts en Van de Vorst.

Schade en schadeloosstelling. — Arbeidsongeschiktheid. — Verzekeringsagent.

Eiseres, slachtoffer van een ongeval, berekent de vergoeding die zij vordert voor arbeidsongeschiktheid, in verhouding tot de commissies die zij in de loop van een jaar als verzekeringsagente heeft ontvangen.

De hoedanigheid van verzekeringsagent brengt mee dat de agent bestendig een percent van de premies van de door hem aangebrachte klanten blijft ontvangen en dat die commissies periodiek op zijn credit geboekt worden, zonder dat zij zich daarvoor thuis of buitenshuis, lichamelijk of geestelijk, moet inspannen of over heel zijn arbeidskracht moet beschikken. De gehele of gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid kan misschien een geringe invloed gehad hebben op de aanwerving van nieuwe klanten, maar niet in de mate die eiseres wil doen aanvaarden.

Deckers t./ Belgische Staat.

.....
Over de ingebrachte schadeposten :

a) in hoofde van eerste aanlegger :

Overwegende dat waar deze aanlegger de faktuur voorlegt van de depannage-kosten en van de aankoop van een nieuwe wagen, het bedrag van 33.263 fr. kan toegekend worden ;

b) in hoofde van tweede aanlegster :

Overwegende dat de aankoop van een nieuw paar gewone kousen gedekt zal zijn door een som van 50 fr.

Overwegende dat deze aanlegster haar lonende bedrijvigheid van agente van een verzekeringsmaatschappij inroept, doch hierbij nalaat de met deze maatschappij aangegane overeenkomst voor te brengen, om staande te houden dat zij bij een van 100 % tot op 50 % teruggelopen werkcapaciteit gedurende 1 maand en 3 weken, een verlies zou ondergaan hebben van 38.475 fr. en zich te dien einde beroept op een nota van haar aansteller, die het totaal van de toegekende commissielonen op 344.136 fr. gedurende het jaar 1966 vaststelt ;

Overwegende dat er eerst en vooral mag op gewezen worden dat onmiddellijk na het ongeval, deze aanlegster zelf oordeelde dat ze geen onmiddellijke doktersverzorging nodig had, wanneer zij gekwetst was aan hoofd, neus, linkerhand, linkerknie en rechter scheenbeen, en verkoos zich door familie naar haar huisdokter te laten vervoeren, welke haar op 31 maart 1966 een volledige werkonbekwaamheid toeschreef gedurende circa 3 weken, en deze op 4 bracht op 14 mei 1966, om ze dan tot 50 % te herleiden tot op 15 mei 1966 ;

Overwegende dat waar het ongeval plaats vond op 23 maart 1966 het in het oog valt dat op 20 april 1966 de vier weken verstreken waren, en er dus geen sprake kan zijn van een maand ;

Overwegende dat deze overdrijving in de duur van de aangeklaagde werkonbekwaamheid zich ook uit in de omvang van de hierop gesteunde schadepost ;

Dat inderdaad de specifieke aard van de beroepsbedrijvigheid van deze aanlegster, te weten agente van verzekering, helemaal niet van haar verlangt dat zij zich aandrend voor 100 % lichamelijk zou inzetten ;

Dat de kwaliteit van verzekeringsagent met zich brengt dat deze bestendig een percent van de premies betaald door cliënten, welke hij aanbracht, blijft ontvangen en deze commissies periodiek op het krediet van de agent worden overgebracht, zonder dat de agent zich hiervoor hetzij ten huize, hetzij daar buiten, lichamelijk of geestelijk zou moeten inzetten of over de geheelheid van zijn arbeidskracht zou moeten beschikken ;

Overwegende derhalve dat zo de aangeklaagde ophefing of vermindering van werkcapaciteit misschien een geringe weerslag heeft gehad op de onmiddellijke aanwerving van nieuwe klanten, zij in geen geval die omvang kan aangenomen hebben, welke deze aanlegster tracht te doen aanvaarden ;

Overwegende dan ook dat voor die aangeklaagde werkonbekwaamheden en hieraan toevoegend de hiervoor opgeëiste morele schade, er slechts ex aequo et bono een vermengde vergoeding van 5.000 fr. aan deze aanlegster kan toegekend worden ;

c) in hoofde van derde aanlegster :

Overwegende dat buiten het bedrag van 50 fr. voor een paar kousen en 100 fr. voor doorstane schrik er geen andere schadevergoeding aan deze aanlegster kan toegekend worden, en het niet opgaat de vernieuwing van een handtas te vragen, wanneer niets bewijst dat de vroegere handtas werkelijk vernietigd werd in de aanrijding ;

d) in hoofde van vierde aanlegster :

Overwegende dat deze aanlegster inderdaad bewijst 864 fr. te hebben uitgegeven ter ontlasting van tweede aanlegster ;

Om deze redenen,

De Rechtbank,

BURGERLIJKE RECHTBANK TE GENT

2e Kamer. — 24 maart 1967.

Voorzitter : M. Lefèvre.

Rechters : M.M. De Vriendt en Nuytinck.

Advocaten : Mrs. Lagae en Van Belle.

Huwelijk. — Machtiging op grond van art. 218 B.W. — Stijging van de levensduurte. — Vaststelling van de bijdrage in de lasten van de huishouding. — Vast bedrag. — Niet aangewezen.

Bij het bepalen van het bedrag van een machtiging op grond van art. 218 B.W. is het beslist niet aangewezen een vast en onveranderlijk bedrag toe te kennen, daar de partijen, en meer in het bijzonder de onschuldige echtgenoot, dan niet gewaarborgd zijn tegen de risico's van de conjunctuurschommelingen. In casu verleent de rechtbank aan de vrouw machtiging om twee-vijfden van het loon van de man en van de aan het loon verbonden voordelen in ontvangst te nemen bij zijn werkgever.

Van Campe t./ De Bruycker.

Gezien de stukken, o.m. de uitgifte van een vonnis op 18 oktober 1966 door de Vrederechter van het kanton Oosterzele uitgesproken ;

Overwegende dat het hoger beroep en het incidenteel beroep regelmatig en tijdig werden ingesteld ;

Overwegende dat wanneer echtgenoten feitelijk gescheiden leven de onschuldige echtgenoot recht heeft op een delegatie op de opbrengst van de arbeid van de schuldige echtgenoot, waarvan het bedrag hem toelaat te leven in de financiële toestand waarvan hij zou genoten hebben ware de bedoelde scheiding niet ontstaan, op voorwaarde nochtans dat de schuldige echtgenoot hierdoor zelf niet behoeftig wordt ;

Overwegende dat appellant per week een nettoloon verdient van 2.300 fr. ;

Overwegende dat partijen geen bijzondere familiale lasten te dragen hebben waarmede wettelijk rekening dient te worden gehouden bij het bepalen van het bedrag der delegatie ;

Overwegende dat de stijging van de levensduurte sedert het vonnis waarvan de herziening wordt gevorderd, en de omstandigheid dat appellant geen onderhoudsgeld meer hoeft te storten voor zijn zoon uit een eerste huwelijk, evenwel niet de verhoging van het bedrag van de delegatie toegestaan door de eerste rechter rechtvaardigt ;

Overwegende dat het bij het bepalen van het bedrag van een delegatie beslist niet aangewezen is een vast en onveranderlijk bedrag toe te kennen, daar de partijen, en meer in het bijzonder de onschuldige echtgenoot, dan niet gewaarborgd zijn tegen de risico's van de conjunctuurschommelingen ;

Overwegende dat rekening gehouden met het vermogen en de staat van partijen, de bijdrage van appellant in de lasten van het huwelijk, in die omstandigheden, als hierna nader bepaald dient te worden vastgesteld ;

Op die gronden :

De Rechtbank,

Gelet op de artikelen 2, 24, 34, 37 en 41 der wet van 15 juni 1935 op het taalgebruik in gerechtszaken ;

Alle andere en strijdige besluiten van de hand wijzend ;

Ontvangt het beroep en het incidenteel beroep ;

Verklaart het hoger beroep ten dele en het incidenteel beroep niet gegrond ;

Doet het aangevochten vonnis te niet ;

Opnieuw wijzend :

Machtigt geïntimeerde om van 1 juni 1966 af, rechtstreeks en zonder tussenkomst van haar echtgenoot iedere week de tweevijfden van zijn loon en van de aan dit loon gehechte voordelen bij zijn werkgever in ontvangst te nemen ;

Machtigt haar tevens om rechtstreeks één derde van de vergoedingen in ontvangst te nemen die gebeurlijk aan appellant zullen worden uitgekeerd uit hoofde van ziekte werkloosheid of staking ;

Verwijst appellant in de kosten van de beide aanleggen.

INGEZONDEN BIJDRAGE

Betreft : Tegenstrijdigheid tussen de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek en de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot de delegaties afgeleverd krachtens de artikels 218 en 268, 2de lid, van het B.W. en de eventuele rechten van derden op het beslagbaar gedeelte van het loon.

Geachte Heren,

Alhoewel geen jurist zijnde worden mij uit hoofde van mijn beroepsactiviteit bijna dagelijks problemen gesteld met betrekking tot de beslagen en overdrachten op loon.

Een van deze problemen lijkt mij zeer belangrijk en kan, naar mijn mening althans, slechts opgelost worden door tussenkomst van de wetgever.

Het is juist met de bedoeling deze tussenkomst uit te lokken dat ik om uw bemiddeling verzoek, vermits een bijdrage dienaangaande in een vooraanstaand juridisch weekblad als het uwe zeker de aandacht van de bevoegde diensten zal vestigen op de in de wetgeving vastgestelde tegenstrijdigheid.

Ziehier de uiteenzetting van de feiten.

De machtigingen toegekend krachtens de artikelen 218 en 268, 2de lid, van het B.W. zijn geen beslagleggingen en ook geen afhoudingen op het loon, maar vertegenwoordigen wel een « mandaat » met het gevolg dat de echtgenoot optreedt als mandataris van de werknemer (De Page, 1, 3e éd. nr. 706 quater ; J.T. nr. 4568 - dd. 25 maart/1 april 1967 p. 200).

Deze machtigingen zijn dientengevolge ook niet beperkt in de uitvoering, ten laste van het loon, door de bepalingen van artikel 25 van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers.

Wat nochtans erger is, bij de lezing van het tweede lid van artikel 26 van dezelfde wet, dat spreekt over de in het eerste lid bedoelde inhoudingen op het loon, moet men tot het besluit komen dat ook in de gevallen vermeld onder 2° van het eerste lid (de rechterlijke machtigingen) de eventuele rechten van derden niet meer gevrijwaard zijn.

De commentaar over de wet van 12 april 1965 door L.E. Troclet in « Travaux et Conférences » — 1966 — I x II — pag. 221 nr. 405, laat er geen twijfel over bestaan dat de tekst van artikel 26 in die zin moet worden begrepen.

Dergelijke interpretatie is nochtans in strijd met de tekst zelf van artikel 218 van het Burgerlijk Wetboek, vermits dit laatste artikel bepaalt dat bedoelde rechterlijke machtigingen « de eventuele rechten van derden niet mogen verminderen ».

Naar mijn persoonlijke mening, steunend op de bepalingen van artikel 218 B.W. en op de aard « sui generis » van dergelijke machtigingen, zou het gedeelte van het loon dat vatbaar is voor beslag en overdracht, volledig ter beschikking moeten blijven voor de aanzuivering van eventuele rechten van derden, ongeacht het bedrag van bedoelde delegaties (cfr. Devoirs et Droits des époux — Baeteman en Lauwers — nr 246 en J.T. dd. 16 december 1967 - nr. 4596 p. 717).

Het zou trouwens al te gemakkelijk zijn voor de echtgenoten om zich onderling te verstaan en onenigheid voor te wenden om een rechterlijke machtiging te bekomen en zich aldus aan hun verplichtingen tegenover hun schuldeisers te onttrekken.

Weliswaar is het bevreemdend dat ook het nieuw Gerechtelijk Wetboek in zijn artikel 1412 de tekst van art. 26 van de wet van 12 april 1965 in een nog duidelijker vorm overneemt, zodat achteraf, wanneer bedoeld Gerechtelijk Wetboek van toepassing wordt, er een tegenstrijdigheid zal bestaan tussen de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek en deze van het B.W.

Zeker is dat de aangestipte tegenstrijdigheid aanleiding zal geven tot betwistingen, waarvoor, naar mijn mening, de wetgever enkel een oplossing kan vinden door één van beide teksten te wijzigen.

Ik hoop voldoende duidelijk te zijn geweest in mijn uiteenzetting en eveneens dat het gesteld probleem belangrijk genoeg zal zijn om er een bijdrage in uw « Rechtskundig Weekblad » te willen aan wijden.

Gelieve te aanvaarden, Geachte Heren, met dank, mijn zeer bijzondere hoogachting,

J. Morren

Karrevelaan 68

Brussel 8

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen.

Bezoek aan Bell Telephone.

De inspanningen die het bestuur van de Vlaamse Conferentie zich getroost met het inrichten van instructieve namiddagbezoeken, worden niet altijd naar waarde geschat. Blijk daarvan was, dat slechts een twintigtal advocaten en magistraten de uitnodiging hadden aanvaard om op 6 maart de reusachtige fabrieken van Bell Telephone te bezoeken.

Keurig ingelicht bij het zien der maquettes wisten we dat er bij Bell vaart in zit en de expansie steeds maar verder gaat. Na het vertonen van twee vulgariserende films waarin werd getoond welke diversiteit aan productie wordt geleverd en tot welke doeleinden ze wordt aangewend, kon een geleid bezoek door de fabriek aanvangen. Enorme zalen waar het vrouwelijk element de scepter zwaait, of beter de schietspoel hanteert en ongekunsteld de meest verfijnde kabels kreëert.

Er werd op die manier aangetoond hoe elektrische centrales worden tot stand gebracht.

Na het bezoek aan de fabriek te Antwerpen ging het verder naar Hoboken, waar wél ruimte was en nóg meer vrouwelijke werkrachten de enorme diversiteit van Bell illustreerden.

Er is geen goed en geapprecieerd bezoek zonder de traditionele receptie. In het clubhuis van Bell — vergaderplaats voor de tropheën van Racing Bell — werden we vergast op een niet verwachte koffie met gebak, waarna de wel verwachte whisky de losgekomen tongen enthousiast liet uitweiden over de heerschappij van het vrouwelijk element van Bell Telephone.

Piet Blanckaert.

Jaarlijks Worstenfeest.

Met een lof van de worst begroette Voorzitter J. Van Den Heuvel de meer dan 100 confraters — oud en jong — die het traditioneel jaarlijks worstenfeest niet wilden missen. En of ze gelijk hadden.

In de gezellige hoeve in het Peerdsbos te Brasschaat is 22 maart 1968 een historische datum geworden.

Het bier vloeide bij beken, de worsten waren nog beter dan vorige jaren, de stemming was gewoonweg karnevalesk en een daverende revue was een aanloop voor de zwaarste nacht van Antwerpen.

Er waren reeds meerdere vreugdezangen aangeheven toen Voorzitter Van Den Heuvel de politieke, literaire en geschiedkundige betekenis van de worst met de meeste humor verdedigde. Hij was hierin zo overtuigend, dat sindsdien de worst méér aanhangers heeft gekregen dan ooit.

Ook Stafhouder Van Den Berghe stoeide en worstelde met de worst, wellicht naar het voorbeeld van een zekere schrijver Petter, die hij blijkbaar als inspiratiebron had gekozen.

Stafhouder Ooms deed zijn duit in het zakje, vooral door zijn bewijsvoering dat de worst te verkiezen valt boven

een politieke carrière, vermits deze laatste gewoonlijk slechts op het einde beter wordt. Hij betoogde dat de kandidatenlijsten zullen verdwijnen, maar de worst zal blijven zolang de Vlaamse Conferentie er zal zijn!

De bekroning van dit feest was ongetwijfeld de stagistenrevue, die in het teken stond van de komende verkiezingen en... van « Canzonissima ».

Het kwartet — Van Vliet, Masson, De Winter, Lange, — muzikaal omlijst op « zwarte en witte toetsen » door pianist Valvekens en gitarsit Dumez deed het zo uitstekend, dat iedereen de echte vedetten van verkiezingslijsten tussen confraters vindt en de ware Canzonissima-vedetten heeft ontdekt.

Deze Super Show was zelfs de aanhef van een daverende nacht waarin « Mien, waar is mijn feestneus gebleven » DE topper van het jaar werd. Als deze song tientallen keren was gezongen en bier verder in gulze kelen was verzwolgen, was het uur zeer ver gevorderd... De rest vernevelde in de mist der tijden.

Piet Blanckaert.

MEDEDELINGEN

Vrije Universiteit te Brussel

De Vrije Universiteit te Brussel meldt de vacature van de volgende colleges aan de Faculteit der sociale, politieke en economische wetenschappen van 1 oktober 1968 af:

« Fiskaal recht », in het Frans (30 u. - 2de kandidatuur in de economische wetenschappen - regime 1967, 2de licentie in de economische wetenschappen - regime 1962) (45 u. - 3de proef van de graad van handelsingenieur - regime 1967, onder de benaming: « Beginselen van fiscaal recht »).

De kandidaten die wensen in aanmerking te komen om de bovenvermelde colleges te doceren worden verzocht een volledig curriculum vitae, voor 9 mei 1968, aan de Heer Rector van de Universiteit, 50, F.D. Rooseveltlaan te Brussel 5, te laten geworden.

TIJDSCHRIFTEN

Bulletin van de Europese Gemeenschappen: jg. 1968 - nr. 2:

Redevoering van de heer Rey, voorzitter van de Commissie van de Europese Gemeenschappen, voor het Europees Parlement. — De economische positie van de Gemeenschap in 1967 en de vooruitzichten voor 1968. — Uiteenzetting door de heer Raymond Barre, vice-voorzitter van de Commissie van de Europese Gemeenschappen, voor het Europees Parlement.

Europees Vervoerrecht: jg. 1968 - nr. 2:

Dobson V., La politique commune des Transports, élément de l'union économique. — Sampson R.J., Les con-

ditions économiques et légales des transports intérieurs aux Etats-Unis d'Amérique.

Nederlands Juristenblad: jg. 1968 - nr. 15:

Polak M.V., De Amerikaanse rechters, Vietnam en het eerste amendement. — Jessurund D'Oliveira H.U., Nogmaals het alimentatieverdrag en duits recht. — Schuijt G.A.I. Tendentieuze insinuaties. — Matthijssse M.L. Nogmaals: De persvrijheid. — Blom A., Eigendom van niet geïndividualiseerde effecten, met onderschrift van Jhr. Feith W.W. — Phaff W.M.J.C., Nogmaals bescherming van werken van « op nijverheid toegepaste kunst ».

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie: jg. 1968 - nr. 4991;

Nakken D.P.A., Officieel kadastraal avontuur (I).

Ars Aequi: jg. 1968 - nr. 3:

Verkade D.W.F., Een merk, een handelsnaam en een woordenboek. — Tromp H.J., Bacillendragers in Geleen. — Winter J.A., Parlementaire vragen over aanvulling van het E.E.G.-Verdrag. — Redactie, Enkele privaatrechterlijke arresten van de Hoge Raad in 1966.

Bestuurswetenschappen: jg. 1968 - nr. 1:

Wiarda G.J., Het plan in het openbaar bestuur. — Belinfante A.L., De vier rechtsvormen van de overheids-subsidie. — Van Poelje G.A., Wandelen met Enchede. — Van der Burg F.H., Van algemene beginselen van behoorlijk bestuur tot nieuw constitutioneel recht.

Advocatenblad: jg. 1968 - nr. 3:

Sens J.B.S., De advocaat in het Publiekrecht. — Van der Does J.A.E., De advocaat in het Publiekrecht. — Kruijsse C., De beloning van de advocaat (I). — Funke A.P., Wetsontwerp rekestprocedure. — Vermeulen J. Th., Diner d'avocat. — Hartzuiker M., Vereniging der Jonge Balie te Amsterdam.

Tijdschrift voor Vennootschappen, Verenigingen en Stichtingen: jg. 1968 - nr. 3:

De Boer H. en Haccoû J.F., De afgetreden directeur als commissaris. — Christiaanse J.H., Beschouwing inzake het zgn. Robeconovum. — Smeets J.H., Fiscale beschouwingen over de claim (II). — Van Sasse van Ysselt Th. K.M.J., Internationale zetelverplaatsing.

Journal des Tribunaux: jg. 1968 - nr. 4613:

Carton de Tournai R. et Van der Meersch P., Assurances de personnes et droit de succession.

Revue Pratique du Notariat Belge: jg. 1968 - nr. 2541:

Bagniet J., Code judiciaire. — Les scellés.

Recueil de Jurisprudence du Droit Administratif et du Conseil d'Etat: jg. 1967 - nr. 4:

Huberlant C., Les grandes théories de base du droit administratif français par Buffelan J.P.

Recueil Général de l'Enregistrement et du notariat: jg. 1968 - nr. 21126 à 21129:

Donnay M., Le salaire différé dans l'agriculture et l'horticulture.

Mouvement Communal: jg. 1968 - nr. 3:

La Vie de l'Union. — Assemblée générale de la Section « Assistance publique » (Bruxelles, 20 janvier 1968). — Messin G., Libres Propos: l'amélioration du régime de l'expropriation.

Revue Générale des Assurances et des Responsabilités: jg. 1967 - nr. 3:

Fagnart J.L., La responsabilité personnelle envers les tiers, des organes de la société commerciale.

Revue de Droit Intellectuel - L'Ingénieur - Conseil: jg. 1967 - nr. 12:

Conventions internationales. — Législation française. — Jurisprudence française. Jurisprudence belge.

Bulletin de la Commission Internationale de Juristes: jg. 1968 - nr. 33:

Conférence de Genève sur les Droit de l'Homme. — Congrès de Bangalore sur la Liberté de déplacement.

Recueil Dalloz Sirey (Parijs): jg. 1968 - nr. 13:

Dumas A., Expropriation et remembrement rural: l'ordonnance nr. 67-809 du 22 septembre 1967.

Nr. 14:

Dumas A., Expropriation et remembrement rural: l'ordonnance nr. 67-809 du 22 septembre 1967 (fin).

Revue du Droit Public et de la Science Politique en France et à l'Etranger: jg. 1968 - nr. 1:

Coulet W., Le nouveau règlement de discipline générale dans les armées.

Politische Vierteljahresschrift: jg. 1968 - nr. 1:

Bracher K.D., Staatsbegriff und Demokratie in Deutschland. — Besson W., Prinzipienfragen der westdeutschen Aussenpolitik. — Barin A., Die westdeutsche Aussenpolitik in der Ara Adenauer. — Czempliel E.O., Die Vereinten Nationen und die Nichtmitglieder. — Schwarz H.P., Zur Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. — Breitling R., Literatur zur Partie - un Wahlfinanzierung.